

“OLEN TAAS TÄSSÄ PÄIVÄSSÄ”

Kake-projektin merkitys keskisuomalaisten näkövammaisten elämässä

**Maria Pyykkönen
SRE7M1**

**Opinnäytetyö
Marraskuu 2008**

Sosiaali- ja Terveysala

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) PYYKKÖNEN, Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 50+19	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi "OLEN TAAS TÄSSÄ PÄIVÄSSÄ" Kake-projektin merkitys keskisuomalaisten näkövammaisten elämässä		
Koulutusohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) PERTTINÄ, Pirkko		
Toimeksiantaja(t) Keski-Suomen Näkövammaiset ry., Viestintä- ja tietotekninen kartoitus- ja kehittämisshanke, Kake-projekti 2005–2008		
Tiivistelmä <p>Tein opinnäytetyöni yhteistyössä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n kanssa. Yhdistyksen toimesta on vuonna 2001 alkanut Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittama näkövammaisten viestintä- ja tietoteknisten taitojen kartoitus- ja kehittämisshanke eli Kake-projekti. Sen puitteissa on järjestetty viestintä- ja tietoteknistä koulutusta; kursseja, nettikahviloita ja atk-kerhoja näkövammaisille yhdistyksen jäsenille.</p> <p>Tutkin projektin vaikutuksia keskittyen syksyn 2005 ja vuoden 2008 välisenä, eli Kake-projektin toisen vaiheen, aikana järjestettyyn toimintaan. Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, miten koulutukset ovat onnistuneet ja millaisena keskisuomalaiset näkövammaiset ovat projektin kokeneet. Tavoitteena on tutkimuksen avulla jatkossa kehittää näkövammaisten viestintä- ja tietoteknistä koulutusta.</p> <p>Kyselyyni vastasi 20 koulutuksiin osallistunutta näkövammaista henkilöä ja 19 koulutuksiin ei- osallistunutta yhdistyksen jäsentä. Lisäksi haastattelin viittä (5) vertaiskouluttajaa. Tuloksissa on tuotu esille myös projektin seurantaryhmän jäsenten ajatuksia.</p> <p>Tärkeimmät tutkimustulokset koskevat koulutuksen järjestämistä ja siihen liittyviä kehittämishaasteita. Lisäkoulutuksen tarvetta on paljon. Näkövammaiset toivovatkin pidempiä ja perusteellisempia koulutuksia. Myös kotona tapahtuvaa ohjausta toivotaan. Tarve koulutukseen lähtee jokapäiväisestä elämästä. Tärkeää olisi, että kaikki näkövammaiset olisivat tietoisia viestintä- ja tietoteknisten apuvälineiden ja ohjelmien tuomista mahdollisuuksista.</p> <p>Tietoyhteiskuntakehityksen myötä yhä enemmän yleisiä palveluja siirtyy verkkoon tietokoneen avulla käytettäväksi. Tietotekniikan perustaidoista on tullut yksi näkövammaisen itsenäisen elämän keskeinen edellytys. Näkövammaisten osallisuus tietoyhteiskuntaan on haaste, mutta se on mahdollisuus saavuttaa mm. tarjoamalla näkövammaisille riittävästi ja laadukasta tukea ja koulutusta sekä mahdollisuus esteettömään tiedonsaantiin.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Näkövammaiset, esteettömyys, kolmas sektori, projektit, tietoyhteiskunta, koulutus		
Muut tiedot		

Author(s) PYYKKÖNEN, Maria	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 50+19	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title "I'm part of the present day again" Meaning of Kake-project to the Visually Impaired in Central Finland		
Degree Programme The Degree Programme in Rehabilitation Counselling		
Tutor(s) PERTTINÄ, Pirkko		
Assigned by Association for the Visually Impaired in Central Finland, Communication and information technology skills survey and development project, Kake-project 2005–2008		
Abstract <p>I did my Bachelor's Thesis in co-operation with the Association for the Visually Impaired in Central Finland. They have had a communication and information technology skills survey and development project known as Kake-project from 2001. That project is funded by RAY. The project has provided communication and information skills training in the form of courses, clubs and a net cafe for the members of the association.</p> <p>The study examines results of the second part of the Kake-project. This means actions taken between the fall of 2005 and 2008. The purpose of this study was to find out how the project succeeded in the training and what the visually impaired in Central Finland have felt towards the project. The aim of this study was to aid in the development of training of communication and information technology skills for the visually impaired in the future.</p> <p>I received 20 answers from those who are visually impaired and who had participated in the project, and 19 answers from those who had not participated in the project. In addition, I interviewed five (5) peer mentors. In the results of the survey, there are also thoughts from members of the projects steering group.</p> <p>The main results of the study refer to the arrangement of training and the development challenges involved therein. There is a need for additional training. The visually impaired hope for longer and more in-depth training. They also wish to get supervision on their own home computers. The need for training arises from daily life. It is important that all visually impaired people are familiar with the opportunities of communication and information assistive devices and software.</p> <p>The development of the information society is fast. This means that there are a growing number of public services to be accessed online. As a result, the independent life of visually impaired people demands basic IT-skills. Participation in society for the visually impaired is a challenge, but it is achievable. This asks for sufficiency and quality in training and support for the visually impaired and also the opportunity for unobstructed obtaining of information.</p>		
Keywords Visually impaired, third sector, projects, information society, accessibility, training		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 NÄKÖVAMMAINEN TIETOYHTEISKUNNASSA	5
2.1 Näkövammaisuus	5
2.2 Näkövammaisten osallisuus yhteiskuntaan	7
2.3 Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia	8
2.4 Näkövammaisten viestintä- ja tietotekniset apuvälineet ja niiden käyttö	9
2.5 Esteetön tiedonsaanti	12
3 KESKI-SUOMEN NÄKÖVAMMAISET RY	15
3.1 Yleistä yhdistyksestä	15
3.2 Yhdistyksen toiminta	16
4 NÄKÖVAMMAISTEN VIESTINTÄ- JA TIETOTEKNISTEN TAITOJEN KARTOITUS- JA KEHITTÄMISHANKE	17
4.1 Projektin taustaa	17
4.2 Projektin toteutuminen	18
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
7 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEIDEN TAUSTATIEDOT	22
7.1 Kake-projektin koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden taustatiedot	22
7.1.1 Ikä ja sukupuoli.....	22
7.1.2 Näkövamman määrittely.....	23
7.1.3 Perus- ja ammatillinen koulutus.....	24
7.1.4 Lukemisen apuvälineet ja kymmensormijärjestelmän hallinta...	26
7.1.5 Yhteenvetoa koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden taustatiedoista	27
7.2 Vertaiskouluttajat	28

8 TUTKIMUSTULOKSET	29
8.1 Koulutuksen järjestäminen	29
8.1.1 Elämä tietoyhteiskunnassa ja oppimiseen innostavia tekijöitä ...	29
8.1.2 Koulutukseen osallistuminen	29
8.1.3 Koulutuspaikka	30
8.1.4 Koulutuksen pituus.....	31
8.1.5 Toiminnasta tiedottaminen	31
8.1.6 Koulutuksen sisältö	33
8.1.7 Koulutuksen taso	34
8.2 Osallistujien kokemukset projektin merkityksestä	36
8.3 Lisäkoulutuksen tarve	38
8.4 Vertaiskouluttajien kehittämisajatuksia.....	40
8.5 Seurantaryhmän ajatuksia	41
9 KEHITTÄMISHAASTEET	42
10 POHDINTA	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	
Liite 1. Kake-projektin koulutuksien toteutuminen vuosina 2006–2008..	51
Liite 2. Saatekirje.....	55
Liite 3. Kyselylomake koulutukseen osallistuneille.	57
Liite 4. Kyselylomake koulutukseen ei-osallistuneille	64
Liite 5. Vertaiskouluttajien haastattelun runko	68
Liite 6. Kysymyksiä seurantaryhmän jäsenille.....	69

KUVIOT

KUVIO 1. Näöntarkkuus ja näkövammaisuus	5
KUVIO 2. Koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden mielipiteiden jakautuminen tiedotuksen onnistumisesta	32
KUVIO 3. Koulutukseen osallistuneiden tyytyväisyys koulutuksen tasoon...	35
KUVIO 4. Koulutuksessa opittujen tietojen ja taitojen hyödyntäminen	38

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Näkövammojen luokitus WHO:n määritelmän mukaan.....	6
TAULUKKO 2. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden ikäjakaumat ikäryhmittäin	23
TAULUKKO 3. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden näkökyky.....	24
TAULUKKO 4. Yhteenvedo koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden peruskoulutuksesta	25
TAULUKKO 5. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden ammatillinen koulutus	25
TAULUKKO 6. Koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden lukemisen apuvälineet	27

1 JOHDANTO

Tein opinnäytetyöni yhteistyössä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n kanssa. Yhdistyksen toimesta on vuonna 2001 alkanut näkövammaisten viestintä- ja tietoteknisten taitojen kartoitus- ja kehittämishanke eli Kake-projekti. Projekti on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama. Sen puitteissa on järjestetty viestintä- ja tietoteknistä koulutusta; kursseja, nettikahviloita ja atk-kerhoja näkövammaisille yhdistyksen jäsenille. Henkilökohtaista tukea näkövammaiset ovat saaneet esimerkiksi uutta puhelinta hankkiessaan.

Kake-projektin seurantaryhmä halusi tilata työn ulkopuoliselta taholta, jotta tutkimuksella saataisiin mahdollisimman objektiivista tietoa projektin kulusta ja erityisesti kehittämisaatuksia. Näin näkövammaisten viestintä- ja tietoteknistä koulutusta voidaan jatkossa kehittää oikeaan suuntaan.

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää projektin toisen vaiheen eli syksyn 2005 ja vuoden 2008 välisenä aikana järjestettyä toimintaa; Miten siinä on onnistuttu ja millaisena keskisuomalaiset näkövammaiset ovat projektin kokeneet?

Kyselyyni vastasi 20 koulutukseen osallistunutta näkövammaista henkilöä ja 19 koulutukseen ei osallistunutta yhdistyksen jäsentä. Lisäksi haastattelin viittä (5) vertaiskouluttajaa. Tuloksissa on tuotu esille myös projektin seurantaryhmän jäsenten ajatuksia.

Opinnäytetyöni aihe on mielestäni sellainen, josta on hyötyä myös tulevaisuudessa kuntoutuksen ohjaajan työssäni. Se on vahvistanut ammatillisia kompetenssejani, kuten kuntoutuksen palvelujärjestelmäosaamista ja asiakastyön osaamista.

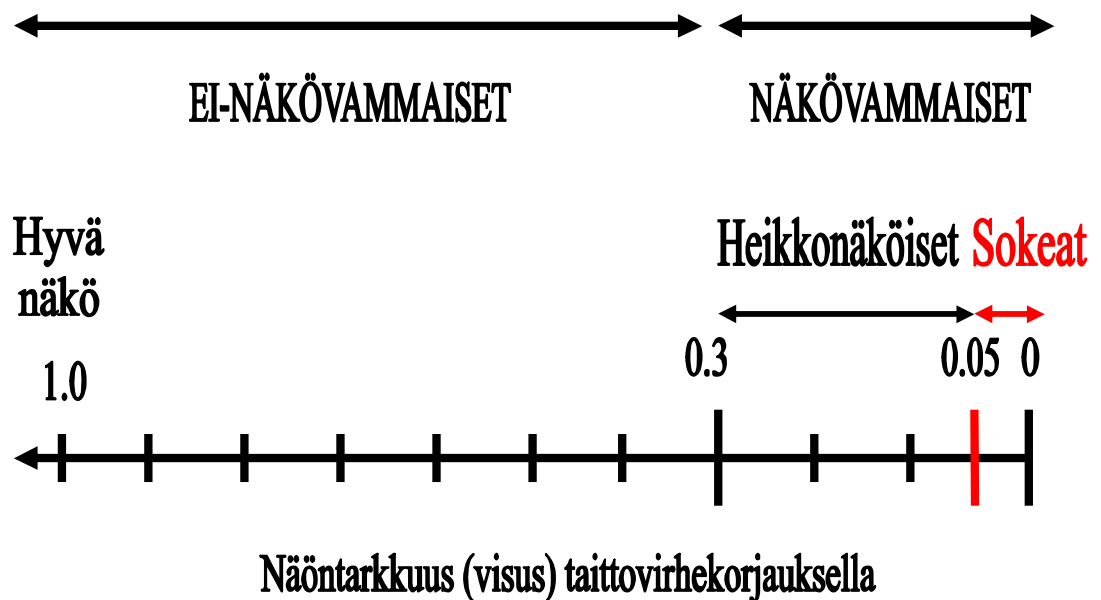
Olen kokenut työn tekemisen mielekkäänä ja ajankohtaisena. Yhteiskunnan kehitys on huimaa. Voimme huomata jokapäiväisessä elämässämme, kuinka palvelut muuttuvat sähköisiksi ja tarvitsemme uusia taitoja. Näkövammaisuus tuo tähän mahdollisesti lisää haastetta. Esimerkiksi kaikki internetsivut eivät ole esteettömiä. Kuitenkin jo Suomen Perustuslaissa sanotaan, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan vammaisuuden perusteella (L11.6.1999/731).

2 NÄKÖVAMMAINEN TIETOYHTEISKUNNASSA

2.1 Näkövammaisuus

Suomessa arvioidaan olevan ainakin 80 000 näkövammaista ihmistä eli noin 1.5 % väestöstä. Heistä sokeita on noin 10 000 ja loput eri tavoin heikkonäköisiä. Tarkat tiedot näkövammaisten lukumäärästä Suomessa puuttuvat toistaiseksi. Viimeisimpiin tutkimuksiin, kansainvälisiin vertailutietoihin ja muihin arvioihin viitaten oletetaan, että 80 000 näkövammaisesta jopa lähes 70 000 on ikääntyneitä ja 10 000 työikäisiä. Alle 18-vuotiaita on 1000–1500. (Ojamo 2006.)

Näkövammaisena pidetään yleensä henkilöä, jonka paremman silmän näöntarkkuus on lasikorjauksen jälkeen alle 0.3 tai näkö on muusta syystä heikentynyt vastaavalla tavalla (ks. Kuvio 1.). (Peltomaa, 2008.)

KUVIO 1. Näöntarkkuus ja näkövammaisuus (Ojamo 2006, 1).

Maailman terveysjärjestö WHO on antanut suosituksen näkövammaisuuden määrittelystä. Sen mukaan näkövammot jaetaan viiteen luokkaan (ks. Taulukko 1.). Silmälääkäri tekee aina virallisen määrittelyn näkövammaisuudesta. Määrittely perustuu WHO:n luokitukseen, jossa otetaan huomioon mm. näöntarkkuus ja näkökentän puutteet. (Näkövammaisuuden määritelmiä.)

TAULUKKO 1. Näkövammojen luokitus WHO:n määritelmän mukaan (Ojamo 2006, 2.)

Näkövamman vaikeusasteluokka	Näöntarkkuus eli visus (v)	Näkökentän halkaisija (ø)	Toiminnallinen kuvaus
1 Heikkonäköinen	$0.3 > v \geq 0.1$		Lähes normaali toiminta näön turvin mahdollista optisin apuvälinein.
2 Vaikeasti heikkonäköinen	$0.1 > v \geq 0.05$		Näön käyttö sujuu vain erityisapuvälinein, lukunopeus on hidastunut.
3 Syvästi heikkonäköinen	$0.05 > v \geq 0.02$	$\varnothing \leq 20^\circ$	Yleensä ei näe lukea kuin luku-TV:llä. Suuntausnäkö puuttuu. Liikkuminen tuottaa vaikeuksia. Muiden aistien apu on tarpeen.
4 Lähes sokea	$0.02 > v - 1/\infty$	$\varnothing \leq 10^\circ$	Toiminta pääasiassa muiden aistien kuin näköaistin varassa.
5 Täysin sokea	$v = 0$		Näöstä ei ole apua. Toiminta muiden aistien varassa.

Näkövammaisuuden toiminnallisen määrittelyn mukaan näkövammaisena pidetään henkilöä, jolle näkökyvyn heikentyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa. Määrittelyn lähtökohtana on näkövammaisen oma näkemys siitä, millä tavoin näkövamma vaikuttaa hänen jokapäiväiseen elämäänsä. Näkövammaisuutta pyritään yhä enemmän arvioimaan taulukkojen sijasta näkövammaiselle aiheutuvan toiminnallisen haitan pohjalta. (Malm, 2006, 298.)

Malmin (2006, 298.) mukaan kansainvälisestä suosituksesta huolimatta Suomessa näkövammaisuus määritellään ja luokitellaan hyvin monella eri tavalla. Näkövammaisuuden erilaisia määritelmiä löytyy Näkövammaisten Keskusliiton www-sivuilta (www.nkl.fi). (Mts.)

2.2 Näkövammaisten osallisuus yhteiskuntaan

Näkeminen koostuu useasta eri osa-alueesta, joten näkövammaisuus on moniulotteista. Näkövammaisuuden määrittely riippuu sekä yhteiskunnan arvomaailmasta että siitä, minkälaista näkökykyä yhteiskunnassa vaaditaan. Malm (2006) toteaa, että vammaisuutta voidaan pitää ihmisen suorituskyvyn ja yhteiskunnan vaatimusten välisenä ristiriitana. Yhä useampi henkilö voidaan määritellä näkövammaiseksi teknistyvässä ja visuaalistuvassa yhteiskunnassamme. (Malm 2006, 298.)

Tietoyhteiskuntakehityksen myötä yhä enemmän yleisiä palveluja siirtyy verkkoon mikrotietokoneen ja muiden päätelaitteiden avulla käytettäväksi. Tietotekniikan perustaidoista on tullut yksi näkövammaisen itsenäisen elämän keskeinen edellytys. (Kakeprojekti 2008.)

Tietotekniikka vuorovaikutuksen ja viestinnän apuvälineenä tekee mahdolliseksi hyvin itsenäisen ja monipuolisen viestinnän. Viestintäkyvyllä on ratkaiseva merkitys siinä, miten yksilö integroituu sosiaalisen yhteisönsä täysivaltaiseksi jäseneksi. (Launonen & Roisko 2008, 608, 618.)

Internetillä todetaan olevan positiivisempi vaikutus internetyhteyden omistavien vammaisten aikuisten elämään kuin vammattomien henkilöiden elämään. Amerikassa tehtyyn kyselyyn (Humbrey 2000) vastanneista vammaisista henkilöistä lähes puolet (48 %) on sitä mieltä, että internet parantaa huomattavasti heidän elämänlaatuaan. Internetyhteyden myötä koetaan erityisesti tiedonsaannin parantuneen ja osallistumisen yhteiskuntaan lisääntyneen. Tutkimuksessa tuotiin myös esille internetyhteyden lisäävän kontakteja – ennestään läheisten henkilöiden lisäksi – myös sellaisten ihmisten kanssa, joilla on samanlaisia kiinnostuksen kohteita tai kokemuksia. (Humbrey 2000.)

Näkövammaisen osallisuus tietoyhteiskuntaan on haaste, vaikka tietotekniikka antaa näkövammaisille mahdollisuuden osallistumiseen. Tietotekniikan käyttöön liittyy näkövammaisilla kuitenkin ongelmia. (Saukkonen, Friberg, Saarema-Kallio, Vierto, Rousi 2004, 7-11.) Harjoitellessaan tietokoneen käyttöä, näkövammaisen joutuu opettelemaan tietokoneen käytön lisäksi myös käyttämään apuvälineitä (Koskinen 2000, 15.)

Näkövamma vaikeuttaa ensisijaisesti tiedonsaantia. Näköaistin avulla saatavan kirjallisen, kuvallisen, graafisen ym. tiedon ohella näkövammaisten toimintaa vaikeuttaa visuaalisen informaation puute toimintaympäristöstä, mikä estää tai vaikeuttaa liikkumisen lisäksi normaalien palvelujen ja laitteiden käyttöä ilman näkövammaisten tarpeiden nimenomaista huomiointia. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.) On arvioitu, että saamastamme informaatiosta jopa yli 80 prosenttia tulee näön välityksellä. (Österlund & Hännikäinen 2002, 159.)

Sokean ulottuvilla oli aikaisemmin vain ne tekstit, jotka oli painettu pistekirjoituksella tai äänitetty äänikirjaksi, mutta sähköisessä muodossa oleva teksti on mahdollista lukea puhesyntetisaattorilla. (Helin 2005a., 1.)

Vaikka tiedonsaannissa on tapahtunut suuria edistysaskelia, Lehtinen (2006) kuitenkin arvioida, että näkövammaiset ovat edelleen jääneet jälkeen muun yhteiskunnan tietoteknisestä kehityksestä. Näin on, vaikka näkövammaisilla olisi hyvät mahdollisuudet hyödyntää tietotekniikkaa laajasti kaikessa elämässään. Näkövammaisten tiedonsaannissa tapahtuva merkittävä mullistus on, kun näkövammaisten äänituotanto on siirtymässä täysimääräisesti digitaaliseksi tuotannoksi, jolloin Daisy (digital accessible information system; näkövammaisten kansainvälinen digitaalinen julkaisuformaatti) -kuuntelulaitteet tulevat kasettinauhurien tilalle. (Lehtinen 2006.)

2.3 Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia

Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia on Näkövammaisten Keskusliiton näkemys ja kannanotto siitä, miten näkövammaiset pitää huomioida tietoyhteiskuntaa rakennettaessa. Strategian toteutus edellyttää yhteistyötä ja sitoutumista viranomaisilta ja

avaintahoilta. Se asettaa myös näkövammaistahojen omat toiminnot haasteiden eteen. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Siirtyminen tietoyhteiskuntaan ei ole näkövammaisille yhdentekevää. Jos muutoksiin ei varauduta, näkövammaisten itsenäiset toimintamahdollisuudet uhkaavat vähentyä entisestään. Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategiaan on otettu mukaan vain kaikkien tärkeimmät tavoitteet, jotka toteutuessaan lisääisivät näkövammaisten yhdenvertaisuutta tietoyhteiskunnassa ja ovat teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisia 3 - 5 vuoden tähtäyksellä. Strategian päätavoite on saada esteettömyys- ja Design for all -periaatteet luonnolliseksi osaksi yleisiä tietoyhteiskuntapalveluja. (Mts.)

Näkövammaisten ryhmässä on paljon iäkkäitä ihmisiä ja yksilötasolla toimintakyky vaihtelee suuresti. Näin ollen ei pelkän tekniikan avulla voida kuitenkaan ratkaista kaikkien näkövammaisten esteitä tai vaikeuksia tietoyhteiskunnassa. Henkilökohtaisen inhimillisen avun saanti on yksilötasolla turvattava. (Mts.)

2.4 Näkövammaisten viestintä- ja tietotekniset apuvälineet ja niiden käyttö

Lainsäädäntö takaa näkövammaisille oikeuden ilmaiseen apuvälinepalveluun ja muuhun lääkinälliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen. Kuntien velvollisuutena on järjestää alueensa asukkaiden tarvitsema lääkinällinen kuntoutus perusapuvälineineen. Käytännössä sairaanhoitopiirit vastaavat toiminnasta. Näkövammaisten Keskusliiton näönkuntoutuskeskus Helsingissä järjestää valtakunnallisia alan ostopalveluita. Lisäksi optisia apuvälineitä sovitetaan optikkoliikkeissä. Apuvälinepalvelu toimii porrastetusti ja alueellisesti vaihtelevan käytännön mukaan. (Rudanko 1999.)

Näkövammaisten Keskusliitto ja osa sen jäsenjärjestöistä järjestää kuntoutus-, koulutus ja käyttäjätukipalveluja. Käyttäjätukea antavat myös vapaaehtoiset tukihenkilöt ja osa koulutuksesta ja asennuspalveluista ostetaan alueellisilta tietotekniikka-alan toimijoilta. Arla-instituutti antaa tietotekniikkakoulutusta omien opiskelijoidensa järjestämällä lyhytkursseja. Myös muut näkövammaisten oppilaitokset perehdyttävät oppilansa tietotekniikkaan. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Näkövammaisten Keskusliiton atk-palvelussa tehdään näkövammaisille apuvälinekar-toituksia. Sen jälkeen asiakas tekee kuntoutusanomuksen laitteista ja apuvälineistä. Atk-palvelussa saa myös myönnettyjen laitteiden ja apuvälineiden käyttöön opetusta. (Näkövammaisen opinto-opas 2000, 86.) Näkövammaisten Keskusliiton Tiedonhallin-tapalveluun perustettiin vuonna 1997 tietokonelainaamo helpottamaan näkövammais-ten tietokoneiden ja apuvälineiden saantia. (Saukkonen ym. 2004, 17.)

Tietokonelaitteisto ja siihen liitettävät apuvälineet ja ohjelmat mahdollistavat näkö-vammaisille esimerkiksi tiedonsaannin, tiedonvälityksen, kommunikoinnin ja asioin-nin. Näkövammaisten tietotekniikan käytön laajuudesta ja ongelmista kuntoutuksessa on Suomessa kuitenkin julkaistu hyvin niukasti tietoa. Kanta-Hämeen sairaanhoitopi-irin alueella on tehty kartoitus käytön yleisyydestä ja käyttöön liittyvistä esteistä vuon-na 2004. Tutkimuksen perusteella todettiin, että näkövammaisilla oli paljon puutteita tietokoneen käyttötaidoissa. Mitään yksittäistä syytä tietokoneen käyttöön liittyviin ongelmiin ei voitu nimetä, mutta riittävällä koulutuksella on kuitenkin vähennettävissä monia esteitä ja ongelmia. (Mts., 7-11, 42.)

Tietoverkkoja käyttävien näkövammaisten määrä on vasta joitakin tuhansia, mutta määrä kasvaa nopeasti. Lievemmin heikkonäköisiä ja näköongelmaisista käyttäjiä on jo paljon enemmän. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Laitteiden hankinta ja niiden käytön opiskelu on myös motivaatiokysymys. Tietoko-need hankintaprosessin käynnistyminen perustuu omaan mielenkiintoon. Näkövam-maisen apuvälineet valitaan yksilöllisen tarpeen mukaan. (Saukkonen ym. 2004, 41–42.)

Osa heikkonäköisistä selviytyy näönjäänteensä avulla, kunhan nähtävän kohteen tai aineiston koko ja kontrasti on yksilön kannalta oikea tai käytössä on tilanteeseen sopi-va näkemistä helpottava apuväline. Sokeiden ja lukunäköä vailla olevien osalta visu-aalinen informaatio on tuotettava tai jälkikäteen muutettava kuulo- tai tuntoaistilla ha-vaittavaksi. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Heikkonäköinen tietokoneen käyttäjä tarvitsee tavallista suuremman näytön, suuren-suhjelman sekä mahdollisesti laajennetun näppäimistön tietokoneen käytön tueksi. Sokea tietokoneen käyttäjä tarvitsee puhesynteesi- tai ruudunlukuohjelman tai piste-

näytön, jolla näytöllä olevan tekstin voidaan lukea pistekirjoituksena. (Launonen & Roisko 2008, 319.)

Suurennustyökälulla tekstiä voidaan suurentaa tavallisen sovelluksen sisällä kirjaskokoa kasvattamalla, erillisellä suurennusohjelmalla tai laitteella, joka asennetaan kuvaruudun päälle ja joka suurentaa koko kuvaruudun sisällön. (Helin 2005b., 243.)

Ruudunlukuohjelmat ovat erillisiä ohjelmia, jotka ladataan omalle koneelle. Suomessa ruudunlukuohjelman lisäksi tarvitaan suomenkielinen puhesyntetisaattoriohjelma, jonka toimintaa ruudunlukuohjelma ohjaa. Ruudunlukuohjelma lukee näytön teksti-informaation, ja puhesyntetisaattori muuntaa sen ääneksi. Ohjelma lukee myös esimerkiksi graafisen selaimen toimintovalikot, joilla selaimen toimintaa voidaan ohjata. Koska sokea henkilö ei näe hiiren kursoria, on sekä selaimen että sivunkin toiminnot voitava tehdä näppäimistöltä käsin. (Esteetön sisällöntuotanto 2008.)

Ruudunlukuohjelma voi muuntaa kaiken teksti-informaation myös pistenäytölle. **Pistenäyttö** on levymäinen laite, joka sijoitetaan näppäimistön alle. Pisteet kohoilevat ruudunlukuohjelman lukiessa näytöllä olevaa tekstiä. Pistenäytön avulla sokea henkilö lukee ruudulla olevan informaation sormenpäillä rivi kerrallaan. Lisäksi pistenäytössä on näppäimiä, joiden avulla ohjataan näytöllä liikkumista. Sokeat henkilöt käyttävät monesti sekä ruudunlukuohjelmaa että pistenäyttöä samanaikaisesti. (Mts.)

Näkövammaiset tarvitsevat keskimäärin merkittävästi enemmän ohjausta ja tukea tietopalvelujen ja -välineiden käyttöön kuin näkevät henkilöt. Monet näkövammaiset tarvitsisivatkin lisää kuntoutuspalveluja perustaitojen hankkimiseen. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Tietoteknisten laitteiden ja menetelmien oppiminen vaatii tehokasta koulutusjärjestelmää, koska näkövammaisten on opittava ns. kokonaan uusi tapa lukea ja hahmottaa tietoa puhesyntetisaattorin, suurennusohjelman tai pistenäytön avulla. (Mts.)

2.5 Esteetön tiedonsaanti

Design for All -käsitteellä tarkoitetaan pyrkimystä suunnitella ympäristöt, tuotteet ja palvelut siten, että ne ovat helppokäyttöisiä, esteettömiä ja houkuttelevia mahdollisimman monimuotoiselle käyttäjäjoukolle. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Esteettömyys on välttämätöntä niille, jotka tarvitsevat tavanomaisesta poikkeavia käyttömuotoja. Tarpeita voivat aiheuttaa esimerkiksi sokeus, värisokeus, heikkonäköisyys ja muut eriaisteiset ja erityyppiset näkövammot. Pienikin parannus auttaa paljon, kuten tekstivaihtoehtojen tarjoaminen kuville. Tärkeintä on kuitenkin järkevä suunnittelu, joka huomioi esteettömyyden eli saavutettavuuden. (Esteettömyysesite 2002.)

Verkkosivujen suunnittelun lähtökohtana tulisi olla tietoisuus vammojen aiheuttamista erityistarpeista. (IBM Human Ability and Accessibility Center 2008.)

Verkkosivujen graafisuus on seikka, joka asettaa eniten haasteita sokeille ja vaikeasti heikkonäköisille henkilöille ja siten myös sivujen suunnittelijoille (Esteetön sisällöntuotanto 2008).

Näkövammaisen kannalta esteetön tiedonsaanti verkossa tarkoittaa sitä, että www-sivua tai sähköistä palvelua voidaan käyttää ja kaikki oleellinen tieto saadaan tietokoneen avulla ilman, että käyttäjä tarvitsisi hiirtä, kuvia, grafiikkaa tai lisäohjelmaa sisällön lukemiseen tai valintojen tekemiseen. Lisäksi on tärkeää, että sivun sisältö voidaan hahmottaa ja rakenteessa liikkua loogisesti apuvälineiden avulla ilman visuaalista havainnointia ja että värit ja fonttikoko noudattavat käyttäjän omia näyttöasetuksia (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Esteetön www-sivu tai muu verkkopalvelu on erilaisten ihmisten käytettävissä erilaisissa tilanteissa ja erilaisilla laitteilla. Jos esteettömyys otetaan huomioon jo suunnitteluvaiheessa, se ei juuri lisää kustannuksia. Samalla sivusta tulee helppokäyttöisempi kaikille. (Esteettömyysesite 2002.)

Esteettömyys voidaan ymmärtää laajemminkin kuin erilaisten vammaisryhmien internetin käyttöön keskittyvänä. Ennen kaikkea esteettömyys tarkoittaa erilaisuuden hyväksymistä. (Helin 2005b., 238.)

Ihmisen vamma ei ole ainoa tekijä luokitella hänet tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Eri-tyisryhmien tietokoneen käyttöä leimaa se, että kahta samanlaista käyttäjää ei ole. Tällaiselle joukolle suunnitteleminen on haastava tehtävä, mutta yksikin parannus voi auttaa monia eri tavoin vammautuneita. (Helin 2005b., 240–241)

Esteettömyys on osaltaan ihmisoikeuskysymys. Siinä on kyse kaikkien ihmisten oikeudesta hyötyä tietotekniikasta, osallistua tietoyhteiskuntaan. Tämä merkitsee ihmisten erilaisuuden ja erilaisten lähtökohtien tunnustamista ja huomioon ottamista. Yhä laajemmin myös poliittisessa päätöksenteossa ja yritystoiminnassa tunnustetaan nämä asiat. (Stm.)

Kansainvälinen yhteenliittymä: W3C

Esteettömyys saavutetaan noudattamalla yksinkertaisia suunnitteluperiaatteita ja sopivia toteutustekniikoita. (Stm.) World Wide Web Consortium eli W3C on kansainvälinen yhteenliittymä, jossa on mukana suuri joukko yrityksiä, yhteisöjä ja laitoksia. Se kehittää tekniikoita ja laatii suosituksia verkon ja sen käytön edistämiseksi. (Web Accessibility Initiative, WAI 2008.)

Lainsäädäntö, suositukset ja linjaukset

Useissa maissa on esteettömyysvaatimuksia otettu myös lainsäädäntöön. Tunnetuin on Yhdysvalloissa voimassa oleva niin sanottu Section 508, joka koskee liittovaltion ja sen tukea nauttivien organisaatioiden verkkosivuja. (Esteetön sisällöntuotanto 2008)

Euroopan unionissa on esteettömyys ollut vahvasti esillä tietotekniikan alalla. Sitä korostaa mm. komission syksyllä 2001 antama tiedonanto ”Julkisen sektorin verkkosivujen ja niiden sisällön saavutettavuus”. Tiedonanto ottaa kantaa Euroopan parlamentin päätöslauselmaan saavutettavuudesta (v. 2002). (Mts.)

Valtioneuvoston yleisistunnossa syyskuussa 2003 vahvistettiin Tietoyhteiskuntaohjelman sisältö. Sen keskeisenä tunnuslauseena käytetään periaatetta ”koko kansan tietoyhteiskunta”. Se on luonteeltaan laaja-alainen puiteohjelma, joka hahmottelee kehittä-

tämisaalueita ja -toimenpiteitä. Siinä ei ole varsinaisia suosituksia esimerkiksi tömyydestä, mutta siinä on kuitenkin aiheeseen liittyviä periaatteellisia linjauksia. Linjauksissa todetaan mm. Suomen sitoutuneen EU:n strategiaan ja asetetaan sosiaalinen ja alueellinen tasa-arvo tavoitteeksi sekä korostetaan kansalaisille tarjottavien sähköisten palveluiden asiakaslähtöisyyttä, helppokäyttöisyyttä ja tietoturva. (Tietoyhteiskuntaohjelma 2003)

Julkisen sektorin web-sivuja koskeva suositus Julkisen hallinnon suositus eli JHS 129 on virallinen suomalainen esteettömyyskannanotto. Sen on laatinut valtion ja kuntien tietotekniikan ja tietohallinnon alan yhteistyöelin (JUHTA). (Mts.)

Vuoden 2007 aikana uudistettiin Suomessa käytettävien julkisten verkkosivujen laatu-kriteeristö. Laatu-kriteerit ja siihen liittyvä arviointityökalu on tarkoitettu julkisten verkkosivujen verkkopalveluiden arvioinnin ja kehittämisen välineeksi. (Kohti esteetöntä viestintää 2008.)

Liikenne- ja viestintäministeriön toimenpideohjelma

Liikenne- ja viestintäministeriössä laadittiin vuonna 2004 toimenpideohjelma nimeltä ”Kohti esteetöntä viestintää”. Ohjelmalla on pyritty lisäämään tietoisuutta ikääntyneiden, vammaisten ja muiden erityisryhmien ongelmista sekä purkamaan esteitä kansalaisten tasavertaisuudelta viestintäsektorilla. Lisäksi toimenpideohjelmalla on pyritty lisäämään asiassa merkityksellisten tahojen, kuten viranomaisten, vammaisjärjestöjen, viestintäpalvelun tarjoajien sekä kuluttajien vuorovaikutusta. Toimenpideohjelmalla on myös kerätty tietoa viestintäpalveluiden esteettömyyteen tällä hetkellä liittyvistä ongelmista. (Kohti esteetöntä viestintää 2008.)

Esteettömyyden toimenpideohjelmassa on lueteltu konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Näillä pyritään edistämään viestintäpalveluiden esteettömyyttä. Toimenpiteiden toteutumisesta ovat olleet vastuussa muun muassa eri ministeriöt, Häätäkeskuslaitos, Viestintävirasto, Kuluttajavirasto, Stakes sekä vammaisjärjestöt.

Toimenpideohjelman painopisteitä ovat digitaalinen televisio, laajakaistapalvelut, internet-sivustot, hätäpalvelut, luettelopalvelut sekä päätelaitteiden helppokäyttöisyys. (Mts.)

Esteettömyyden arviointi

Erityisesti www-sivujen esteettömyyden arviointiin on kehitetty tarkistuslistoja sekä ohjeistuksia esteettömien sivujen suunnitteluun ja toteutukseen. Esteettömyyden arviointi onkin pohjimmiltaan tuotteen joustavuuden arviointia, eli soveltuuko tuote hyvin erilaisten ihmisten käytettäväksi erilaisissa olosuhteissa. (Helin 2005b., 237–238.)

Vaikka esteettömyyden huomioonottamista ei vielä vaadita lainsäädännössä, esteettömyyden arviointiin tarkoitettuja listoja on tehty myös suomeksi. (Helin 2005b., 239.) Tällaisia standardointiin pyrkiviä ohjeistoja ovat esimerkiksi Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus eli TIEKE ry:n Esteettömyysopas (Korpela, 2002) ja Näkövammaisten Keskusliiton www-sivuilla olevat testausohjeet. Näkövammaisten Keskusliiton sivuilta löytyy myös lisätietoa esteettömyydestä, esimerkiksi suomennetut Web Accessibility Initiative eli WAI -ohjeet. (Juntunen, Jylhä, Laatonen & Söderholm 2008.) Sieltä löytyy näkövammaisten kannalta olennaisimmat asiat tiivistetysti (Helin 2005a., 18).

3 KESKI-SUOMEN NÄKÖVAMMAISET RY

3.1 Yleistä yhdistyksestä

Suomessa toimii yhteensä 14 Näkövammaisten Keskusliiton alueellista näkövammaisyhdistystä. Yhdistysten tehtävänä on toimia alueellisina etujärjestöinä, asiantuntijoina näkövammaisuuteen liittyvissä kysymyksissä, palvelujen tuottajina näkövammaisille sekä harrastus- ja virkistystoiminnan järjestäjinä. (Peltomaa 2008.)

Keski-Suomen alueyhdistys on perustettu vuonna 1956. Sen kotipaikka on Jyväskylän kaupunki ja toiminta-alue Keski-Suomen maakunta. (Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n säännöt 2007.) Yhdistykseen voivat liittyä sellaiset näkövammaiset henkilöt, joiden näkövammasta aiheutuu huomattavaa haittaa jokapäiväisissä toiminnoissa. Tällä tarkoitetaan pääsääntöisesti vähintään 50 prosentin haitta-astetta. (Peltomaa 2008.)

Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n tehtävänä on Näkövammaisten Keskusliitto ry:n jäsenyhdistyksenä toimia alueensa näkövammaisten etu-, asiantuntija-, palvelu- ja yh-

teistoimintajärjestönä. Yhdistyksen tarkoituksena on vähentää näkövamman haittavai-
kutuksia yhteiskunnassa. (Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n säännöt 2007.)

Näkövammaistyön keskeisenä päämääränä on ollut ja on edelleen sellainen suomalai-
nen yhteiskunta, jossa näkövammaisen voi elää hyvää omaehtoista ja itsenäistä elä-
mää sekä toteuttaa itseään omien valintojensa mukaan. Lehtisen (2006) mukaan tästä
tavoitteesta olemme vielä kaukana niin Keski-Suomessa kuin kaikkialla Suomessa.
Tämän päivän näkövammaiset kokevat konkreettisesti arkipäivän elämässä, mikä on
näkövammaisten tilanne suomalaisessa yhteiskunnassa. Suurena haasteena koetaan
varmasti yhteiskuntamme muuttuminen nopeasti sellaiseksi, että siinä selviäminen
vaatii hyvää näkökykyä ja itsepalvelutilanteiden hallintaa. Yhdistyksen aktiivisuudella
on kuitenkin saatu paljon parannusta aikaan yksittäisen näkövammaisen kannalta.
(Lehtinen 2006.)

Tavoitteiden toteuttamiseksi yhdistys ajaa ja valvoo erityisesti toiminta-alueensa nä-
kövammaisten oikeuksien toteuttamista, harjoittaa näkövammaisuuteen liittyvää tiedo-
tustoimintaa, edistää näkövammaisten tiedonsaantia ja harjoittaa näkövammaisten
kulttuuri-, kuluttaja-, liikunta- ja nuorisotoimintaa. (Keski-Suomen Näkövammaiset
ry:n säännöt 2007.)

3.2 Yhdistyksen toiminta

Keski-Suomen Näkövammaiset ry toteuttaa Näkövammaisten Keskusliiton (NKL)
toimintasuunnitelmaa Keski-Suomessa. Näkövammaisten Keskusliitto ry:n toiminta-
suunnitelmaan on vuonna 2008 kirjattu lähivuosien tavoitteet. Vuoden 2008 liittoko-
kouksessa hyväksyttävän strategian jalkauttaminen ohjaa keskeisesti koko järjestölin-
jan toimintaa vuosina 2008 - 2012. Osaavat ja vahvat jäsenyhdistykset ovat hyvän
näkövammaistyön perusta. (Näkövammaisten Keskusliitto ry:n toimintasuunnitelma
2008.)

Lähivuosina oikeuksienvalvontatyöltä vaaditaan entistä enemmän. Järjestöissä oike-
uksienvalvontaa tehdään sekä näkövammaisten sosiaaliturvaan ja muuhun arkielä-
mään liittyen että palvelujen saavutettavuuteen ja ympäristön esteettömyyteen liittyen.

Kuntatason oikeuksienvälvonta korostuu lähivuosina entisestään kunta- ja palvelurakennemuutoksen seurauksena. (Mts.)

Valtakunnallisen ja alueellisen vaikuttamistyön tavoitteena on perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen näkövammaisten kaikilla elämäalueilla, yleisissä palveluissa, vammaispalveluissa, koulutuksessa, työllistymisessä, tiedonsaannissa ja ympäristön esteettömyydessä. Tarvittaessa yhdenvertaisuus tulisi turvata erityistoimenpitein tai järjestelyin, mikäli näkövammaisen jäisi ilman niitä eriarvoiseen asemaan. (Mts.)

Esteettömyysneuvonnan tavoitteena on vaikuttaa aktiivisesti julkisen rakentamisen ja julkisten palveluiden esteettömyyskysymyksiin näkövammaisen henkilön oikeudet ja tarpeet huomioiden. Esteettömyysneuvonnan keinoja ovat neuvonta, tiedottaminen ja lausuntojen antaminen. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa on tärkeää esteettömyysneuvonnassa. (Mts.)

4 NÄKÖVAMMAISTEN VIESTINTÄ- JA TIETOTEKNISTEN TAITOJEN KARTOITUS- JA KEHITTÄMISHANKE

4.1 Projektin taustaa

Koulutus- ja kehittämishanke, tuttavallisesti Kake-projekti, toteuttaa tietotekniikkakoulutusta näkövammaisille Keski-Suomessa. Koulutuksen tavoitteet ovat tietotekniikan perustaitojen opettaminen, työtilaisuuksien ja lisäkoulutuksen tarjoaminen vertaiskouluttajille ja tieto- ja viestintäteknologian näkövammaisille tuomien uusien mahdollisuuksien ja vaatimusten tekeminen laajemmin tunnetuksi. (Pakkanen ym. 2008, 4.)

Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n Kake-projekti on alkanut vuonna 2001. Projekti on raha-automaattiyhdistys ry:n rahoittama hanke. Yhdistyksen hallitus on projektin päättävä elin. Projektia ohjaa seurantaryhmä. Siihen kuuluvat puheenjohtajana sovellussuunnittelija Timo Matsinen Jyväskylän yliopistosta ja jäsenenä, suunnittelija Hannu Puupponen Jyväskylän avoimesta yliopistosta, puheenjohtaja Mauno Sirviö sekä

Esko Jääntti. Projektivastaava on Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n toiminnanjohtaja Pekka Kuukkanen. Hän toimii yleensä asioiden esittelijänä seurantaryhmän kokouksissa. (Mts., 24–25.)

Kake-projektin koulutuksien vetäjinä ovat toimineet koko projektin ajan vertaiskouluttajat. Tärkeää on ollut työmahdollisuuksien tarjoaminen näkövammaisille tietotekniikkaosaajille. (Mts., 13.)

4.2 Projektin toteutuminen

Aluksi projektissa kartoitettiin Keski-Suomen alueen näkövammaisten henkilöiden tietotekniikkataitoja sekä kiinnostusta atk-kursseille osallistumiseen. Vuonna 2001 tehtiin alkukartoituskysely 647:lle yhdistyksen jäsenelle. Vastauksia saatiin 166. Kartoituksen tulosten perusteella projektin puitteissa on järjestetty näkövammaisille viestintä- ja tietoteknistä koulutusta. Koulutus on pitänyt sisällään lähinnä ryhmämuotoisia kursseja, atk-kerhoja ja nettikahviloita. Sen lisäksi yhdistyksen jäsenet ovat voineet saada henkilökohtaista tukea esimerkiksi heille sopivan puhelimen hankintaan. (Mts.4-6) Tarkempi selvitys vuosien 2006–2008 aikana järjestetystä toiminnasta on liitteenä (ks. Liite 1.).

Projektin puitteissa on mahdollistunut myös esteettömyyskartoitus, joka tilattiin alan asiantuntijalta. Se on lyhyt katsaus Keski-Suomen mediasivujen esteettömyyteen sokean netinkäyttäjän kannalta. Esteettömyyskartoituksen pohjalta on tehty parannusehdotuksia www-sivujen toimivuudesta eri tahoille. Tämä esteettömyyskartoitus oli myös osa Jyväskylän Yliopiston ja Jyväskylän Ammattikorkeakoulun toteuttamia Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK) -projekteja. (Kuukkanen 2008.)

ESOK -hanke toimii opetusministeriön rahoituksella 2007–2009. ESOK edistää opetusministeriön toimenpidesuosituksen mukaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelun esteiden poistamista kaikilta korkeakouluissa toimivilta. (Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa 2008.)

Marraskuussa 2003 kartoitettiin kyselyn avulla yhdistyksen jäseniltä Kake-projektin tunnettavuutta ja kursseille osallistumiseen liittyviä asioita. Kartoituksen perusteella

projektin toimintaa on kehitetty eteenpäin. Lisäksi jokaisen kurssin jälkeen on jokaiselta osallistujalta kerätty palautetta kurssin onnistumisesta. (Mts.)

Hankkeen edelleen kehittämiseksi vuonna 2005 haastateltiin eri tahoja, jotta saataisiin lisää tietoa Kake-projektin toiminnan onnistumisesta ja tavoitteiden saavuttamisesta. Sen myötä kirjattiin toimenpide-ehdotuksia koulutukseen liittyen ja laajempia ehdotuksia esteettömyyteen ja yhteistyöhön liittyen sekä projektin viemiseen eri puolille maakuntaa. (Mts.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSON- GELMAT

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n viestintä- ja tietoteknisten taitojen kartoitus- ja kehittämishankkeen eli Kake-projektin vaikutuksia. Tutkin projektin vaikutuksia keskittyen syksyn 2005 ja vuoden 2008 välisenä aikana järjestettyyn toimintaan eli Kake-projektin toiseen vaiheeseen. Tutkimuksen avulla on tarkoitus kehittää näkövammaisten viestintä- ja tietoteknistä koulutusta jatkossa.

Selvitän tutkimuksessani,

- millainen on näkövammaisten henkilöiden kokemus projektin puitteissa järjestetystä koulutuksesta?
- mitä hyötyä projektista on ollut näkövammaisten henkilöiden käytännön elämässä?
- millaisia toiveita / visioita tai tarpeita yhdistyksen jäsenillä on viestintä- ja tietoteknisen koulutuksen tulevaisuutta ajatellen?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Sain tämän vuoden alussa sähköpostiviestin, jossa kerrottiin yhteistyömahdollisuudesta Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n kanssa. Kake-projektin seurantaryhmä haki opiskelijaa tekemään opinnäytetyön osana Kake-projektin loppuraporttia. Aihe kiinnosti heti minua. Otin yhteyttä projektivastaavaan / toiminnanjohtajaan Pekka Kuukkaseen. Tapasimme ensimmäisen kerran helmikuussa 2008.

Pekka Kuukkanen on ollut myös opinnäytetyöni ohjaaja yhteistyötahon puolesta. Ohjaavana opettajani on toiminut Pirkko Perttinä. Projektin seurantaryhmän kokouksessa 21.4.2008 olivat mukana molemmat ohjaajani. Sovimme yhteisesti jatkosta ja työni rajaamisesta. Tämä tapaaminen selkeytti paljon työtäni. Seuraavaan seurantaryhmän tapaamiseen 19.5.2008 mennessä minulla oli kyselylomakkeet työstettynä melko valmiiksi. Sain kuulla seurantaryhmän kommentit ja parannusehdotukset niihin.

Tutkimus toteutettiin kesäkuun 2008 ja elokuun 2008 aikana. Kysely tehtiin sekä koulutukseen osallistuneille, koulutukseen ei-osallistuneille sekä vertaiskouluttajille. Lisäksi opinnäytetyön loppuvaiheessa marraskuun alussa 2008 kartoitettiin seurantaryhmän jäsenten (4) ajatuksia tämän hetkisestä tilanteesta lyhyesti sähköpostitse.

Kaikesta toiminnasta ei ole tarkkoja osallistujaluetteloita. Suurelta osalta tiedot perustuvat toiminnanjohtajalta saatuihin tietoihin ja kursseilla kerättyihin nimilistoihin. Kyselyn ulkopuolelle rajattiin sellaiset toimintaan osallistuneet henkilöt, jotka eivät asu Keski-Suomessa.

Koulutukseen osallistuneita oli yhteensä 39 henkilöä. Koulutukseen osallistuneille 34 henkilölle lähetettiin kyselylomake postitse. Koulutukseen osallistuneista kyselylomakkeen palautti 15 henkilöä eli 44 %. Lisäksi haastattelin puhelimitse viisi (5) toimintaan osallistunutta henkilöä. Puhelimitse haastateltaviksi valittiin sellaisia henkilöitä, jotka ovat lähes sokeita tai sokeita. Yhteensä 20 henkilöä kursseille osallistuneista vastasi kyselyyn. Näin ollen kyselyyn vastasi 51 % kaikista koulutukseen osallistuneista.

Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n jäsenrekisteristä saatiin systemaattisella satunnaisotannalla 56 henkilöä, jotka eivät ole osallistuneet Kake-projektin toisen vaiheen toimintaan. Kysely lähetettiin 53 henkilölle ja kolmea tavoittelin puhelimitse. Kyselyitä palautui 19 kappaletta eli vastausprosentti oli n. 36 %. Palautetuista vastauslomakkeista kahta ei voinut huomioida tutkimuksessa, koska lomakkeet oli palauttanut tai täyttänyt joku muu henkilö kuin kenelle kyselylomake oli lähetetty. Haastattelin puhelimitse kahta henkilöä, jotka eivät olleet osallistuneet toimintaan. Yhteensä tutkimusaineisto sisältää 19 koulutukseen ei-osallistuneen henkilön vastaukset.

Kake-projektin viestintä- ja tietotekniikkataitojen koulutuksesta on vastannut kuusi (6) vertaiskouluttajaa. Heistä yksi on muuttanut pois Keski-Suomesta, eikä hän ole ollut enää vuosina 2006–2008 mukana toiminnassa. Haastattelin viittä (5) vertaiskouluttajaa puhelimitse.

Käytin tutkimustuloksien analysoimisessa apuna Microsoft Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Syötin monivalintakysymysten vastaukset ohjelmaan ja laskin taulukkolaskentaohjelman avulla frekvenssejä ja prosenttilukuja. Avointen kysymysten vastaukset keräsin kysymyskohtaisesti ja pyrin löytämään vastauksista yhteisiä tekijöitä.

Käytän tutkimuksessa viestintä- ja tietotekniikkataitojen kartoitus- ja kehittämishankkeesta lyhennettä Kake-projekti. Tutkimuksessa tarkoitan koulutuksella kursseja, atkerhoa ja nettikahvilaa, jotka on järjestetty Kake-projektin puitteissa. Viestintätekniisiä taitoja ovat esimerkiksi puheohjelman ja Daisy-laitteen hallinta. Tietotekniset taidot taas liittyvät tietokoneen käyttöön.

7 TUTKIMUKSEEN OSALLISTUNEIDEN TAUSTATIEDOT

7.1 Kake-projektin koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden taustatiedot

7.1.1 Ikä ja sukupuoli

Koulutukseen osallistuneet

Koulutukseen osallistuneista kyselyyn vastasi 10 miestä ja 10 naista. Heidän laskennallinen keski-ikä oli 62 vuotta. Nuorin vastanneista oli 39-vuotias ja vanhin peräti 90-vuotias. Vastanneista koulutukseen osallistuneista neljä (4) oli alle 49-vuotiasta, viisi (5) 50–59-vuotiasta, neljä (4) oli 60–69-vuotiasta ja yli 70-vuotiaita oli seitsemän (7).

Koulutukseen ei-osallistuneet

Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n jäsenistä tutkimuskyselyyn vastasi yhteensä 19 henkilöä, jotka eivät olleet osallistuneet Kake-projektin toimintaan. Heistä 12 oli miestä ja seitsemän (7) naista. Heidän laskennallinen keski-ikänsä oli n.68 vuotta. Nuorin vastanneista oli 38-vuotias ja vanhin 88-vuotias. Tutkimukseen osallistuneista koulutukseen ei-osallistuneista valtaosa eli 11 henkilöä oli yli 70-vuotiaita. Alle 49-vuotiaita oli kolme (3), 50–59-vuotiaita neljä (4) ja yksi henkilö oli 60–69-vuotias.

TAULUKKO 2. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden ikäjakaumat ikäryhmittäin

ikä	koulutukseen osallistuneet		koulutukseen ei-osallistuneet		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
alle 49	4	20	3	16	7	18
50–59	5	25	4	21	9	23
60–69	4	20	1	5	5	13
yli 70	7	35	11	58	18	46
yhteensä	20	100	19	100	39	100

7.1.2 Näkövamman määrittely

Koulutukseen osallistuneista kyselyyn vastanneista suurin osa eli 11 oli heikkonäköisiä. Lähes sokeita oli viisi (5) ja sokeita neljä (4). Koulutukseen ei-osallistuneista yhdeksän (9) oli heikkonäköisiä, lähes sokeita heistä oli kahdeksan (8) ja sokeita kaksi. Alla olevassa taulukossa on esitetty luvut myös prosentteina. (Ks. Taulukko 3.)

TAULUKKO 3. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden näkökyky

Näkökyky	Koulutukseen osallistuneet		Koulutukseen ei-osallistuneet		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
heikkonäköinen	11	55	9	47	20	51,3
lähes sokea	5	25	8	42	13	33,3
sokea	4	20	2	11	6	15,4
yhteensä	20	100	19	100	39	100

7.1.3 Perus- ja ammatillinen koulutus

Koulutukseen osallistuneet

Koulutukseen osallistuneista kyselyyn vastanneista yhdeksällä (9) oli peruskoulutuksena perus- tai keskikoulu. Neljä (4) oli käynyt lukion ja seitsemällä oli peruskoulutuksena kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän. (Ks. Taulukko 4.)

Koulutukseen osallistuneista kuudella (6) ei ollut ammatillista koulutusta. Ammatillisen kurssin tai kursseja oli käynyt kaksi, ammattikoulututkinto oli viidellä (5), opistotason tutkinto kolmella (3) ja korkeakoulututkinto neljällä (4). (Ks. Taulukko 5.)

Koulutukseen ei-osallistuneet

Koulutukseen ei-osallistuneista suurimmalla osalla eli 12:lla on peruskoulutuksena kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän. Kolme (3) on käynyt perus- tai keskikoulun ja neljä (4) lukion. (Ks. Taulukko 4.)

Koulutukseen ei-osallistuneista kyselyyn vastanneista kolmella (3) ei ole ammatillista koulutusta. Viisi (5) henkilöä on käynyt ammatillisen kurssin tai kursseja, viidellä (5) on ammatillinen tutkinto, neljällä (4) opistotason tutkinto ja kahdella on korkeakoulututkinto. (Ks. Taulukko 5.)

TAULUKKO 4. Yhteenveto koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden peruskoulutuksesta

Peruskoulutus	Koulutukseen osallistuneet		Koulutukseen ei-osallistuneet		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän	7	35	12	63	19	48.7
perus- tai keskikoulu	9	45	3	16	12	30.8
lukio	4	20	4	21	8	20.5
yhteensä %	20	100	19	100	39	100

TAULUKKO 5. Kyselyyn vastanneiden koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden ammatillinen koulutus

Ammatillinen koulutus	Koulutukseen osallistuneet		Koulutukseen ei-osallistuneet		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
ei ammatillista koulutusta	6	30	3	16	9	23
ammatillinen kurssi/kursseja	2	10	5	26	7	18
ammattikoulututkinto	5	25	5	26	10	26
opistotason tutkinto	3	15	4	21	7	18
korkeakoulututkinto	4	20	2	11	6	15
yhteensä %	20	100	19	100	39	100

7.1.4 Lukemisen apuvälineet ja kymmensormijärjestelmän hallinta

Koulutukseen osallistuneet

Vastanneista koulutukseen osallistuneista yksi ei käytä apuvälineitä lukemiseen. Suurenuslasin tai – ohjelman avulla lukee 12 henkilöä ja puhesyntetisaattoria apuna käyttäen 13 henkilöä. Pistekirjoituksen hallitsee viisi (5) henkilöä. Huomioitavaa on, että samalla henkilöllä voi olla useita apuvälineitä lukemiseen. Alla olevassa taulukossa (ks. Taulukko 6.) on tarkemmin selvitetty eri apuvälineiden yleisyyttä vastanneilla.

Koulutukseen osallistuneista kyselyyn vastanneista kymmensormijärjestelmän hallitsee hyvin tai melko hyvin seitsemän (7) henkilöä, keskinkertaisesti kuusi (6) henkilöä ja melko huonosti kaksi henkilöä. Viisi (5) henkilöä ei hallitse kymmensormijärjestelmää.

Koulutukseen ei-osallistuneet

Vastanneista koulutukseen ei-osallistuneista viidellä (5) ei ole apuvälineitä lukemiseen. Kymmenen (10) lukee suurenuslasin tai – ohjelman avulla, puhesyntetisaattoria apuna käyttäen kahdeksan (8) ja pistekirjoitusta osaa kaksi.

Koulutukseen ei-osallistuneista kaksi hallitsee kymmensormijärjestelmän hyvin tai melko hyvin, kolme (3) henkilöä hallitsee melko huonosti ja valtaosa eli 14 ei hallitse kymmensormijärjestelmää.

TAULUKKO 6. Koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden lukemisen apuvälineet

Lukeminen	Koulutukseen osallistuneet	Koulutukseen ei-osallistuneet	yhteensä
ei apuvälineitä lukemiseen	1	5	6
suurennuslasin tai -ohjelman avulla	6	6	12
puhesyntetisaattoria apuna käyttäen	3	2	5
puhesyntetisaattori ja pistekirjoitus	4	2	6
suurennusohjelma ja puhesyntetisaattori	5	4	9
suurennusohjelma, puhesyntetisaattori ja pistekirjoitus	1	0	1
yhteensä	20	19	39

7.1.5 Yhteenvedoa koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden taustatiedoista

Tutkimukseen vastanneiden ikäjakauma on laaja. Vastanneiden ikäjakauma vaihtelee 38-vuotiaasta 90-vuotiaisiin. Sekä koulutukseen osallistuneista että koulutukseen ei-osallistuneista suurin vastanneiden ryhmä on yli 70-vuotiaat. Erityisesti koulutukseen ei-osallistuneissa heitä on huomattavan paljon. Koulutukseen osallistuneista kyselyyn vastasi kuitenkin lähes saman verran joka ikäluokasta.

Yli puolet kaikista vastanneista oli heikkonäköisiä. Erityisesti koulutuksiin osallistuneista heikkonäköisiä oli eniten eli 55 %.

Koulutukseen ei-osallistuneista suurimmalla osalla (63 %) on peruskoulutuksena kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän. Koulutukseen osallistuneista suurimman ryhmän muodostavat perus- tai keskikoulun käyneet. Huomioitavaa on, että koulutukseen osallistuneista 30 %:lla ei ole ammatillista koulutusta.

Koulutukseen osallistuneista kaikilla yhtä lukuun ottamatta ei ole apuvälineitä lukemiseen, kun taas koulutukseen ei-osallistuneista viidellä ei ole lukemisen apuvälineitä. Kaikista vastanneista 31 % lukee suurennuslasin tai -ohjelman avulla ja 23 % vastanneista käyttää sekä suurennusohjelmaa että puhesyntetisaattoria. Näin ollen yli puolet kaikista vastanneista käyttää suurennuslasia tai -ohjelmaa.

Kymmensormijärjestelmän hallinnassa on huomattava ero koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden välillä. Koulutukseen ei-osallistuneista peräti 74 % ei hallitse kymmensormijärjestelmää.

7.2 Vertaiskouluttajat

Haastattelemi vertaiskouluttajat (5) ovat toimineet 2-6 vuotta vertaiskouluttajana. He ovat kaikki itsekin näkövammaisia. Haastatelluista vertaiskouluttajista yksi oli nainen ja neljä (4) miestä. Heitä on motivoinut aloittamaan vertaiskouluttajana halu auttaa muita ja mielekäs toiminta. Osa mainitsee myös osittain sattumalta aloittaneensa vertaiskouluttajana. Osalle Kake-projektissa vertaiskouluttajana toimiminen on ollut looginen jatkumo, koska on aikaisemmin toiminut näkövammaisten kouluttajana.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Koulutuksen järjestäminen

8.1.1 Elämä tietoyhteiskunnassa ja oppimiseen innostavia tekijöitä

Suurin osa koulutukseen osallistuneista kokee elämänsä tietoyhteiskunnassa mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Ja jopa hauskaksi! Eräs henkilö toteaa:

Kun apuvälinekehityksessä pysyy perässä ja myönnetään välineitä niin pärjää hyvin ainakin toistaiseksi.

Tietotekniikan todetaan myös helpottaneen elämää ja myös työntekoa, vaikka jossakin määrin myös koetaan epävarmuutta ja vaikeutta sopeutua tietoyhteiskuntaan. Yksi (1) vastaajista sanoo kokevansa elämänsä erittäin vajavaiseksi heikon näön vuoksi. Kaksi vastaajaa toteaa, että näkövammaisenkin löytää tietoa riittävästi. Kuitenkin vastaajat toteavat seuraavasti:

*Visuaalinen tieto jää näkövammaisilla saamatta.
Joskus on liian vaikeaa kommunikoida toisten kanssa.*

Oppimiseen innostaa tarve jokapäiväisessä elämässä (mm. työssä, harrastuksissa) ja halu olla itsenäinen sekä tasavertainen. “Pysyy maailmassa kiinni”, totesi eräs vastaaja. Lisäksi mm. uudet mahdollisuudet, kiinnostus ja uteliaisuus sekä halu oppia koetaan innostaviksi tekijöiksi. Myös innostavat opettajat ja toisten näkövammaisten esimerkki on rohkaissut paljon. Mukaan koulutukseen on lähdetty myös yksinäisyyden vuoksi.

8.1.2 Koulutukseen osallistuminen

Tutkimukseen vastanneista koulutukseen osallistuneista neljä (4) henkilöä on osallistunut vain yhdelle Kake-projektin kurssille ja 15 henkilöä on osallistunut useammalle kurssille. Yksi henkilö ei maininnut, mihin toimintaan on osallistunut. Nettikahvilaan ja atk-kerhoon osallistuneet ovat osallistuneet myös kurssille/kursseille. Tutkimukseen osallistuneista kolme (3) on käynyt nettikahvilassa ja kolme (3) atk-kerhossa. Ja kuten yksi kurssille osallistunut toteaa:

Jokainen voi valita, mihin osallistuu, ei ole tarvetta kaikkeen perehtyä

Koulutukseen ei-osallistuneista kaksi henkilöä kokee hallitsevansa jo riittävästi tietoteknisiä taitoja, joten eivät ole tähän mennessä osallistuneet koulutukseen. Viisi (5) henkilöä ei ole kokenut tietoteknisten taitojen oppimista tärkeäksi itselleen ja yhdelle ei ole sopinut koulutuksien ajankohta. Muita syitä sille, ettei ole tähän mennessä osallistunut koulutukseen, mainittiin mm. ikä, työelämä, ei jaksa, vaikeus lähteä mukaan ja kaksi henkilöä mainitsi esteeksi kuulohaitan. Mikä yllättävää, yksi henkilö mainitsi esteeksi huonon näkökyvyn.

Tulevaisuuden haasteeksi osa vertaiskouluttajista toteaa nuorempien yhdistyksen jäsenien aktivoinnin ja *“hiljaisen enemmistön löytämisen”*. Osalle *“kynnys on liian korkea”* lähteä mukaan oppimaan viestintä- ja tietoteknisiä taitoja. Eräs vertaiskouluttaja pohti seuraavasti:

Kun saisi niitä, jotka eivät ole olleet ollenkaan mukana kokeilemaan, ettei heti tyrmätä, etten mä opi tms.

8.1.3 Koulutuspaikka

Kake-projektin koulutukseen osallistuneista 55 % toteaa, että koulutus on järjestetty heidän kotipaikkakunnallaan. Kuitenkin 40 % eli kahdeksan (8) henkilöä ei ole saanut koulutusta kotipaikkakunnallaan ja yksi henkilö on saanut vaihtelevasti sekä kotipaikkakunnallaan että muualla.

Kaksi henkilöä toivoo, että koulutusta järjestettäisiin enemmän ympäri maakuntaa. *“Matkat kursseille ovat liian pitkät”*, toteaa yksi vastaaja. Vastauksissa tulee esille myös, että Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n toimisto on esteellinen sähköpyörätuolia käyttäville.

Koulutuksen järjestäminen paikallisella tasolla on kuitenkin mahdollistanut monille viestintä- ja tietoteknisten taitojen oppimisen. Eräs henkilö kommentoi seuraavasti projektia:

10+, koulutus paikallisella tasolla tarjosi minullekin osallistumisen!

Erityiseksi toiveeksi viestintä- ja tietoteknisen koulutuksen suhteen nousee kotona tapahtuvan ohjauksen mahdollistaminen. Viisi (5) henkilöä toivoo kotona tapahtuvaa ohjausta, tukea ja/tai neuvontaa. He ovat todenneet esimerkiksi näin:

Jos mahdollista, lisäksiin palvelun, että ongelmatilanteissa asentaja tulisi kotiin katsomaan tilannetta”,

8.1.4 Koulutuksen pituus

Koulutukseen osallistuneista yhdeksän (9) henkilöä eli 45 % toivoo useamman päivän pituisia kursseja. Ainakin kolmesta (3) vastauksesta kävi ilmi, että perusteellisempia koulutuksia kaivataan. Yhdessä vastauksessa toivottiin intensiivikursseja sekä useamman päivän pituisia kursseja riippuen siitä, kuinka laajaa asiaa käsitellään. Yksi ehdotus oli, että kurssi järjestetään esim. 1-2 päivänä viikossa useamman viikon ajan. Intensiivikursseja toivoi kolme (3) henkilöä ja neljä (4) henkilöä ei toivoisi muutosta kurssien pituuteen.

Uusien asioiden omaksumisen kokee haastavaksi ainakin kolme (3) henkilöä. Tämän vuoksi asioiden kertaaminen koetaan tärkeäksi. Siihen ei ole kuitenkaan aina riittänyt aikaa koulutuksissa.

Vertaiskouluttajilla oli erilaisia näkemyksiä koulutuksien pituudesta. Joidenkin mielestä koulutukset ovat olleet sopivan pituisia. Toiset vertaiskouluttajat ovat miettineet, millainen pituus olisi sopiva. Parannusehdotuksena kaksi vertaiskouluttajaa toteaa, että pitäisi enemmän katsoa koulutettavien lähtötasoa ja opiskeltavaa aihetta, ja suunnitella sen pohjalta koulutuksen kesto. Vastauksista käy myös ilmi, että eri henkilö vetää kurssit kuin suunnittelee niiden pituuden, eikä koulutuksen kokonaisuutta ole kaikkien mielestä mietitty loppuun asti.

8.1.5 Toiminnasta tiedottaminen

Koulutukseen osallistuneiden 15 henkilön eli 75 % mielestä Kake-projektin koulutuksista tiedottaminen on onnistunut erittäin hyvin tai hyvin. Koulutukseen ei-osallistuneet eivät ole olleet yhtä tyytyväisiä tiedotukseen. Heistä 37 % eli seitsemän (7) on si-

tä mieltä, että tiedotus on onnistunut erittäin hyvin tai hyvin. Alla olevassa kuviossa (ks. Kuvio 2.) on tarkemmin mielipiteiden jakautuminen tiedotuksen onnistumisesta.

Koulutukseen osallistuneet kertovat saaneensa tietoa toiminnasta sähköpostina, jäsen-tiedotteista, tapahtumakalenterista, Airut-lehdestä ja äänilehti Sentteristä. Eräs vastaaja kuitenkin huomauttaa:

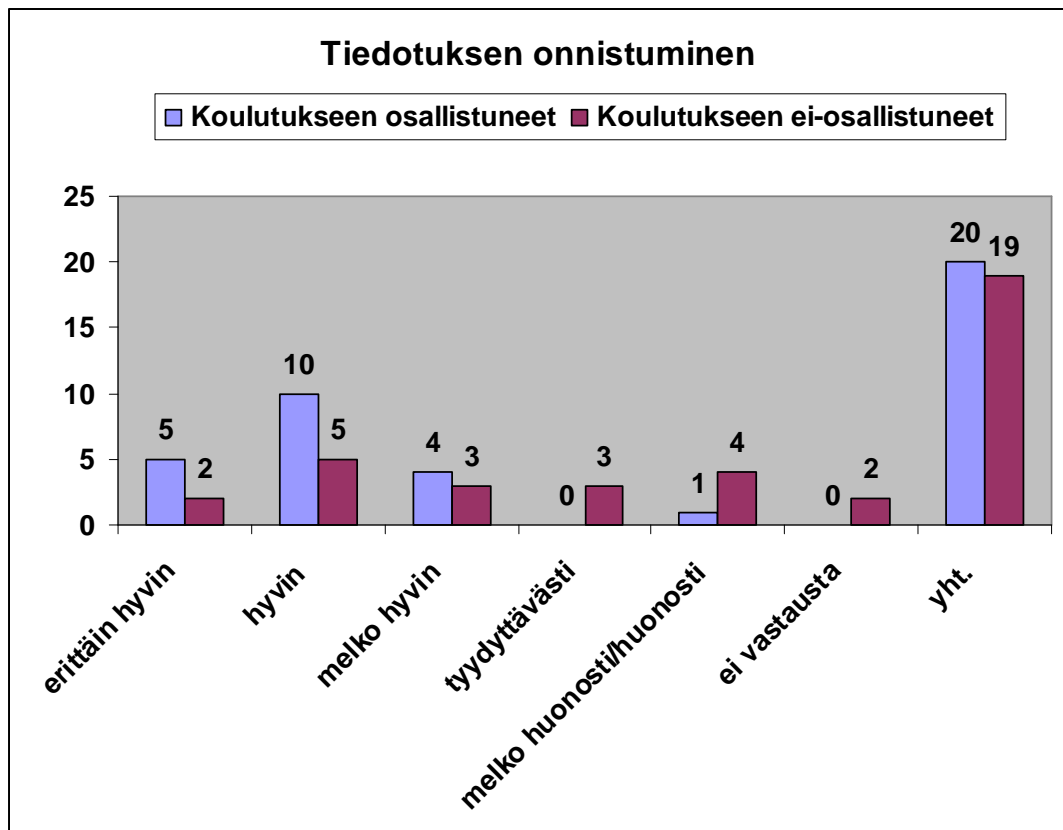
Alan terminologia on monelle vierasta, joten pitäisi huolehtia siitä, että tiedotukset ymmärretään.

Koulutukseen ei-osallistuneista vain yksi on saanut tietoa toiminnasta sähköisessä muodossa. Yksi mainitsee saaneensa tietoa eri tilaisuuksissa ja Sentteristä. Koulutukseen ei-osallistuneet kommentoivat tiedottamista myös seuraavasti:

Ei ole tietoa koko asiasta.

On aika vierasta.

Niiltä kuulee kiitosta, jotka rohkenevat mukaan.

KUVIO 2. Koulutukseen osallistuneiden ja ei-osallistuneiden mielipiteiden jakautuminen tiedotuksen onnistumisesta. (n=39)

Koulutukseen ei-osallistuneista kaksi olisi halunnut lisätietoja Kake-projektin koulutuksien sisällöstä. Seitsemän (7) ei osaa sanoa ja 10 henkilöä ei olisi halunnut lisätietoa. Tähän mennessä koulutuksiin ei-osallistuneiden henkilöiden vastauksista ilmenee, että he kaipaavat lisätietoa mahdollisesti heille sopivista tietoteknisistä apuvälineistä. Ehdotettiin myös luentotilaisuutta esteettömässä paikassa tietotekniikan mahdollisuuksista. Kaikille Keski-Suomen näkövammaisille Kake-projektin toiminta ei ole tuttua. Eräs vastaaja sanoo, että Kake-projekti on hänelle nimenä tuttu, mutta käytännössä tuntematon.

Koulutukseen osallistuneista 17 henkilöä kokee saaneensa riittävästi tietoa koulutuksen sisällöstä etukäteen ja kolme (3) henkilöä ei osaa sanoa tai on saanut tietoa vaihtelevasti. Puutteeksi mainittiin mm. se, ettei etukäteen ole kerrottu, onko koulutus tarkoitettu sokoille vai heikkonäköisille.

8.1.6 Koulutuksen sisältö

Koulutukseen osallistuneista puolet, eli 10 henkilöä on sitä mieltä, että koulutuksen sisältö on ollut kohtalaisen selkeä. Kahdeksan (8) mielestä erittäin selkeä tai selkeä ja kahden mielestä koulutuksen sisältö on ollut melko hajanainen tai hajanainen. Koulutuksiin osallistuneista 60 % on sitä mieltä, että heidän tietojaan ja taitojaan ei ole karotettu ennen koulutusta.

Vertaiskouluttajat ovat saaneet itse suunnitella koulutukset. Kolme (3) vertaiskouluttajaa sanoi vaikuttaneensa koulutuksien sisällön suunnitteluun melko paljon tai paljon. Yksi vertaiskouluttaja on mielestään saanut vaikuttaa riittävästi ja yksi vertaiskouluttaja totesi sisällön suunnittelun lähtevän koulutettavien tarpeista.

Eräs vertaiskouluttaja toteaa, että kouluttajilta on kysytty kurssi-ideoitakin. Vastauksista ilmenee, vertaiskouluttajat ovat pääsääntöisesti saaneet itse suunnitella koulutuksen sisällön ja opetustavat. Vain aihe on ollut valmiiksi määritelty tai se on yhdessä suunniteltu. Yksi kouluttaja toteaa auttaneensa myös muita kouluttajia sisällön suunnittelussa. Vertaiskouluttajat kokevatkin vaikuttamismahdollisuudet tärkeäksi.

Vertaiskouluttajien vastauksista nousee ajatus siitä, että jo ennen kurssin alkua kartoitettaisiin paremmin koulutukseen osallistuvien tiedot, taidot ja toiveet. Sen jälkeen koulutuksia suunniteltaisiin paremmin vastaamaan tarpeita. Kokonaisuus mietittäisiin tarkemmin. Näin ollen otettaisiin huomioon myös koulutettavien toiveet mm. koulutuksen pituudesta ja ajankohdasta. Myös yksi koulutukseen osallistunut mainitsi toiveen, että jo ilmoittautumisvaiheessa kartoitettaisiin toiveet ja tarpeet. Eräs kursseille osallistunut toteaa:

On ollut hyvä asia, että on saanut esittää toivomuksia ja niitä on kuunneltu.

Koulutukseen osallistuneiden mielestä koulutuksessa erityisen haastavalta tuntui uusien asioiden omaksuminen. Uudet ja erilaiset ohjelmat kuin kotikoneella tuntuivat erityisen haastavilta. Varsinkin koulutuksen alkuvaiheessa oppimisen kuuntelun perusteella todettiin olleen vaikeaa. Näkövammaisille on haastavaa myös erityistilanteet apuvälineiden kanssa ja hiiren käytön vaikeus. Haastetta lisää myös se, ettei luota omiin taitoihinsa. Yhdessä vastauksessa todettiin haastavaksi ja vaikeaksi se, että

opiskelijoilla on ryhmässä erilainen lähtötaso ja välineissä eroja.

Eräs vastaaja totesi:

Haastavaa ymmärtää koneiden ja ohjelmien toimintaa, ettei säikähdä, kun esimerkiksi turvaohjelma varoittaa...

8.1.7 Koulutuksen taso

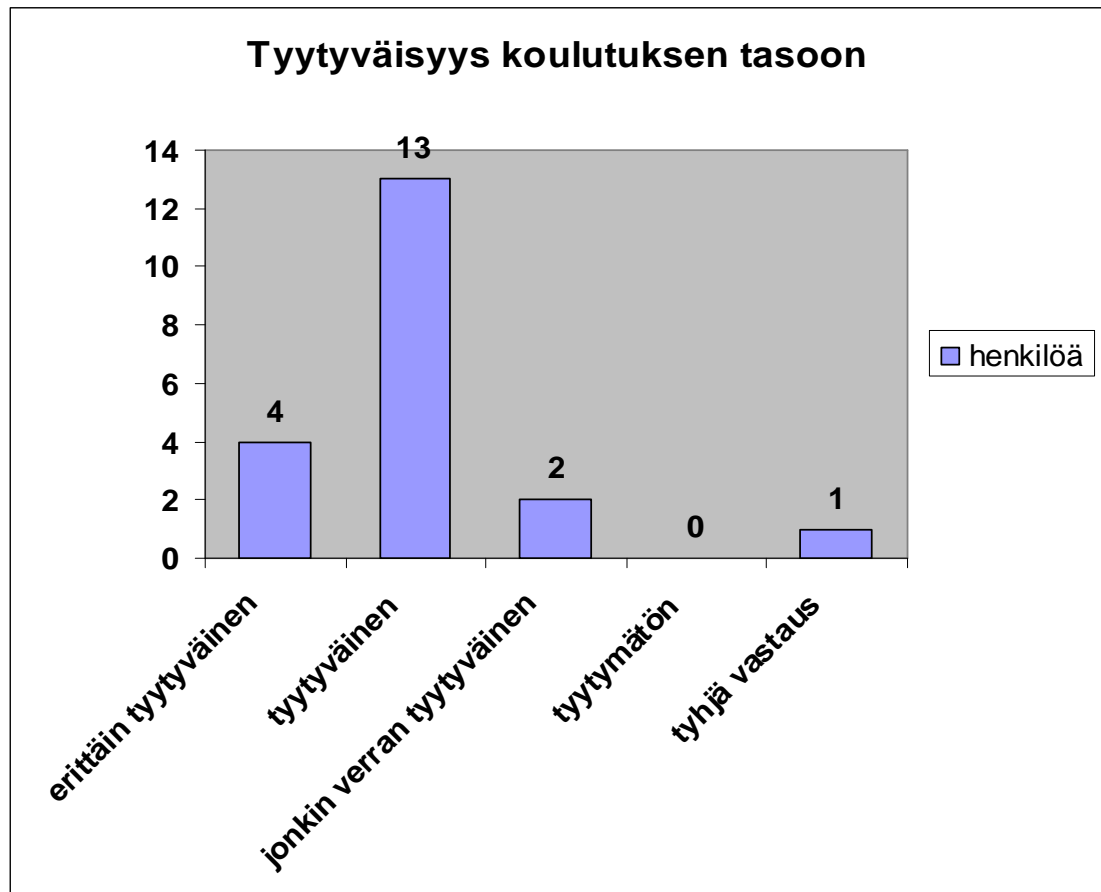
Erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä koulutuksen tasoon oli 85 % vastanneista / kursseille osallistuneista. (Ks. Kuvio 3.) Perusteluina tälle mainittiin mm. se, että kouluttajat olivat asiantuntevia, he neuvoivat mielellään ja aina on voinut kysyä epäselvät asiat. Lisäksi perusteluina tyytyväisyydelle mainitaan seuraavia asioita: opetus on ollut kannustavaa, on saanut henkilökohtaista opastusta, on edetty tarpeeksi hitaasti ja kerrattiin riittävästi. Vertaiskouluttajat saavat kiitosta kärsivällisyydestään ja perusteellisuudestaan. Yksi vastaaja toteaa olevansa tyytyväinen, koska on ymmärtänyt “*koneen toiminnan*”.

Vastauksissa on todettu seuraavasti:

*Kurssit ovat olleet mielenkiintoisia ja hyviä.
Hyvä projekti - saanut tiedon murusia ja joskus palasia.*

Koulutukseen osallistuneet ovat arvioineet tyytyväisyytään koulutuksen tasoon keskiarvona. Jotkut mainitsevat, että kouluttajissa oli suuria eroja; *“jotkut heikompia, toiset parempia...”*

Koulutuksien peruuntumiset harmittavat ja jopa ärsyttävät sekä kouluttajia että koulutettavia. Eräs tutkimukseen vastannut pohtii projektin vetämisen vaikutuksia tähän ongelmaan. Hänen mielestään projektin vetäminen ei ole vastannut odotuksia. Se voisi hänen mielestä toimia paremminkin. Kuitenkin toinen vertaiskouluttaja toteaa, että *“projekti on hoidettu hyvin”*.

KUVIO 3. Koulutukseen osallistuneiden tyytyväisyys koulutuksen tasoon (n=20)

Koulutukseen osallistuneista 11 henkilöä kokee saaneensa aina tarvittaessa henkilökohtaista tukea ja neuvoja viestintä- ja tietoteknisten taitojen oppimiseen Kake-projektin myötä. Kaksi henkilöä melkein aina ja neljä (4) henkilöä kokee saaneensa tukea ja neuvoja melko harvoin tai harvoin. Vain kolme henkilöä kokee, ettei heillä ole ollut tarvetta henkilökohtaiseen tukeen ja neuvontaan. Vertaiskouluttajista ainoastaan yksi ei ole antanut henkilökohtaista tukea ja neuvontaa projektin puitteissa.

Eräs vertaiskouluttaja on kokenut, että on ollut ilo vetää kurseja, koska on saanut positiivista palautetta koulutettavilta ja he ovat olleet aktiivisia. Koulutuksien pysyminen ajan tasalla on ollut vertaiskouluttajien vastuulla ja näin ollen riippunut heidän aktiivisuudestaan ja innokkuudestaan. Tähän erään vertaiskouluttajan mielestä auttaisi, jos olisi jotakin yhteistä perehdytystä kouluttajille esim. Näkövammaisten Keskusliiton kautta. Uusia ohjelmia tulee koko ajan niin "*peruspaketti*" uusista asioista olisi hyvä saattaa kaikkien tietoon.

Neljä (4) henkilöä on maininnut toivovansa hyvälle projektille jatkoa. Projektin todetaan olevan upea ja positiivinen asia ja sopiva kaikille näkövammaisille. Yhdessä vastauksessa ehdotetaan jatkon suhteen myös yhteistyön mahdollisuuksien miettimistä yhdessä Suomen Kuurosokeat ry:n kanssa.

8.2 Osallistujien kokemukset projektin merkityksestä

Suurin osa kaikista tutkimukseen osallistuneista on saanut tukea viestintä- ja tietoteknisiin ongelmiin myös muualta kuin Kake-projektin toiminnan kautta. Ainoastaan yksi koulutukseen osallistunut ja kuusi (6) ei-osallistunutta henkilöä mainitsee, ettei ole saanut muualta tukea.

Mitä sitten Kake-projekti on merkinnyt ja mikä sen tärkein anti on ollut näkövammaisille henkilöille? Joillekin projekti on toiminut alkusysäyksenä atk:n oppimiseen. Ainakin neljässä (4) vastauksessa mainitaan, että projektin myötä on saanut vahvuutta ja varmuutta tietokoneen käyttöön. Rohkeus käyttää konetta on lisääntynyt. Uusien taitojen oppiminen, kuten valokuvien käsittelyn ja muokkauksen oppiminen on ollut kahdelle henkilölle erityisen tärkeää. Projektin myötä on saanut käyttöön uusia välineitä, joiden myötä on "*päässyt mukaan nyky maailman menoon*". Monia vastauksia kuvas-

taa toteamus, että *“olen taas tässä päivässä”*. Myös vertaistuen mainitsee tärkeäksi kaksi henkilöä. Eräs vastaaja toteaa:

Tärkeä on ollut mukava sosiaalinen kanssakäyminen innokkaassa porukassa.

Koulutukseen osallistuneista 55 % eli 11 henkilöä kokee tietoteknisten taitojensa parantuneen kohtalaisesti Kake-projektin toimintaan osallistuttuaan. Kaksi koulutukseen osallistunutta kokee taitojensa parantuneen erittäin paljon ja kuusi (6) henkilöä kokee taitojensa parantuneen paljon. Yksi henkilö ei koe taitojensa parantuneen ollenkaan koulutukseen osallistuttuaan.

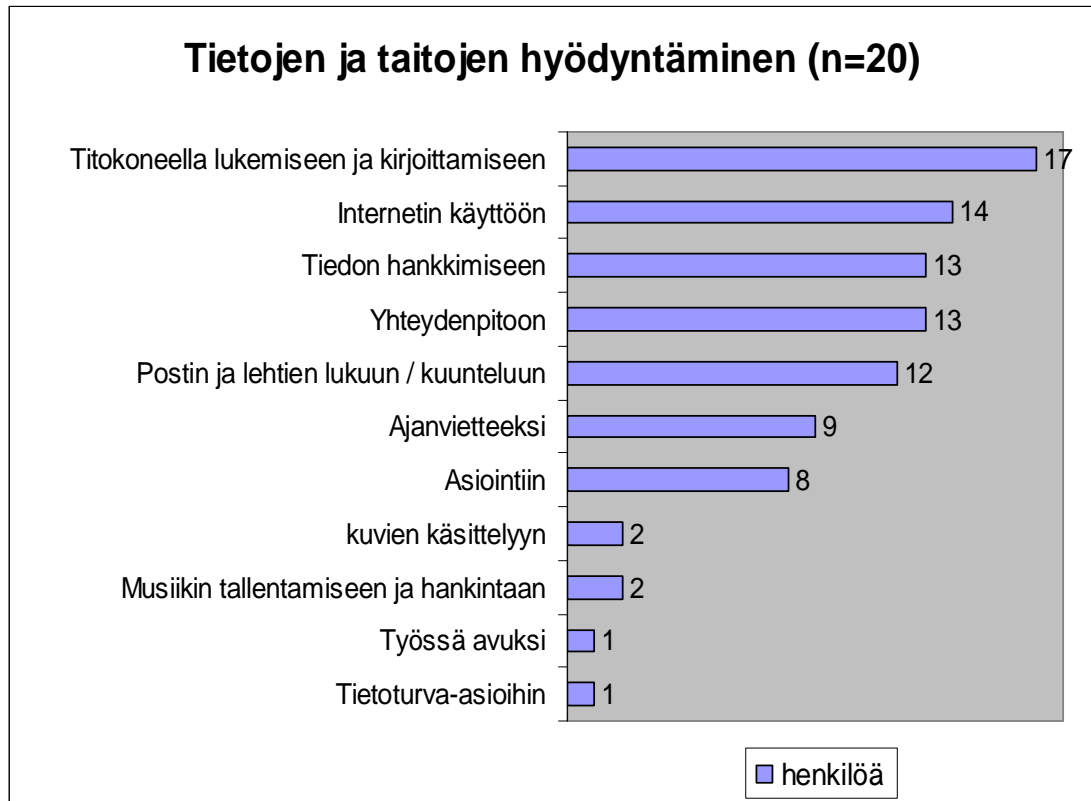
Vertaiskouluttajista kolme (3) arvioi, että asiakkailla on hyvät mahdollisuudet käyttää viestintä- ja tietoteknisiä taitoja koulutukseen osallistuttuaan. Yksi vertaiskouluttaja arvioi mahdollisuudet kohtalaisiksi ja yksi erittäin hyväksi tai hyväksi. Vertaiskouluttajat painottavat, että harjoittelua tarvitaan ja jostakin on aloitettava (esimerkiksi ilman aikaisempia taitoja). Eräs vertaiskouluttaja toteaa, että *“kaikki mikä on uutta vie eteenpäin”*. Vertaiskouluttajat ovat havainneet huomattavaa kehittymistä ja joidenkin koulutettavien mielestä useimmat koulutettavat ovat saavuttaneet *“hyvähkön”* peruskäyttäjän taidot. Kaksi vertaiskouluttajaa sanoo asiakkailta saadun palautteen olleen hyvää.

Koulutukseen osallistuneista 50 % (eli 10 henkilöä) kokee saaneensa riittävästi tai melko paljon tietoa näkövammaisille tarkoitetuista uusista palveluista ja/tai laitteista. Tyydyttävästi tietoa kokee saaneensa 30 % (eli 6 henkilöä) vastanneista koulutukseen osallistuneista. Liian vähän tai hyvin vähän kokee saaneensa 15 % (eli 3 henkilöä) ja yksi henkilö eli 5 % ei ole saanut tietoa ollenkaan.

Koulutukseen osallistunut henkilö mainitsee tärkeäksi sen, että Kake-projektin myötä on tiedossa, mistä voi hakea ohjeita ja tukea ongelmatilanteissa. Erilaisia ongelmatilanteita tulee kotikoneella ja ne ovat haastavia, mutta näissä tilanteissa koetaan helpottavana mahdollisuus saada vertaistukea.

Kyselyyn vastanneista suurin osa eli 17 sanoo hyödyntäneensä tietojansa ja taitojansa tietokoneella lukemiseen ja kirjoittamiseen. Internetin käytön mainitsee 14 henkilöä ja 13 henkilöä sanoo hyödyntäneensä tiedon hankkimiseen ja saman verran eli 13 henkilöä mainitsee yhteydenpidon muihin ihmisiin. Postin ja lehtien lukuun / kuunteluun

hyödyntää 12 henkilöä. Alle puolet eli kahdeksan (8) henkilöä hyödyntää oppimiaan tietoja ja taitoja asiointiin. Alla olevassa kuviossa (ks. Kuvio 4.) on tarkemmin lueteltu niitä asioista, joihin kyselyyn vastanneet ovat koulutuksessa / koulutuksissa oppimiaan tietoja ja taitoja hyödyntäneet.

KUVIO 4. Koulutuksessa opittujen tietojen ja taitojen hyödyntäminen

8.3 Lisäkoulutuksen tarve

Koulutukseen osallistuneista kahdeksan (8) eli 42 % kokisi hyötyvänsä lisäkoulutuksesta paljon ja kolme (3) eli 16 % kokisi hyötyvänsä erittäin paljon. Kaksi henkilöä kokee, ettei hyötyisi lisäkoulutuksesta lainkaan. Kohtalaisesti hyötyisi kolme (3) ja vähän hyötyisi kolme (3) henkilöä. Yksi ei arvioinut mahdollista hyötyä lisäkoulutuksesta.

Koulutukseen osallistuneet haluaisivat jatkossa oppia erilaisia internetin käyttöön liittyviä asioita (mm. internetin perusteet, Skype:n käyttö, Google-kääntäjä, keskustelunettipalstoilla, kotisivun laatiminen). Lisäksi toivotaan tekstin skannaamisen opetusta. Kymmensormijärjestelmän käyttöä haluaisi oppia kolme (3) henkilöä. Lisäkoulutuksen tarvetta todetaan olevan paljon mm. siksi, koska ohjelmat ja laitteet uudistuvat ja kehittyvät nopeasti. Käyttövarmuutta kaivataan lisää erityisesti ongelmatilanteissa.

Tähän mennessä koulutukseen ei-osallistuneiden vastauksista selviää, että kolmella (3) henkilöllä on halukkuutta osallistua tulevaisuudessa viestintä- ja tietotekniseen koulutukseen ja kuusi (6) henkilöä voisi mahdollisesti osallistua. He haluaisivat oppia tietotekniikan perusteita ja tekstinkäsittelyä. He kaipaisivat myös lisätietoa mahdollisesti heille sopivista tietoteknisistä apuvälineistä.

Suurin osa eli 70 % koulutukseen osallistuneista todennäköisesti tarvitsee tulevaisuudessa teknistä apuvälineneuvontaa. 25 % vastanneista ei osaa arvioida mahdollista tarvetta ja yksi henkilö (eli 5 %) ei todennäköisesti tarvitse. Vastauksista käy ilmi, että tulevaisuutta on vaikea ennustaa, koska uusia ohjelmia yms. tulee koko ajan. Vastaajien mielestä tulevaisuudessa todennäköisiä tilanteina ja asioita, joissa tukea tarvitaan, ovat: ruudunlukuohjelmien vaikeudet, uuden koneen käyttöönotto, skannerilta siirtäminen, tekstinkäsittely ja internetin käyttö sekä erilaiset ongelmatilanteet. Yksi vastanneista toteaa:

Hyvin usein on kysyttävää koneen temppuilusta.

Vertaiskouluttajista kolme (3) kokee saaneensa liian vähän tai melko vähän koulutusta vertaiskouluttajana toimimiseen. Yksi vertaiskouluttaja on saanut koulutusta kohtalaisen paljon. Yhden vertaiskouluttajan mielestä koulutus on ollut riittävää. Pääasiassa vertaiskouluttajat ovat saaneet koulutusta muutoin kuin projektin puitteissa. Projektin alkuaikoina suunniteltu vertaiskouluttajien kouluttaminen ei ole toteutunut.

8.4 Vertaiskouluttajien kehittämisajatuksia

Aikaisemmin olen maininnut joitakin vertaiskouluttajien kehittämisideoita. Niiden lisäksi seuraavassa muita asioita, joihin vertaiskouluttajat kiinnittäisivät huomiota tai joita vertaiskouluttajat kehittäisivät:

- Koulutusta tulisi viedä enemmän maakuntiin.
“Tulevat mukaan toimintaan, kun toiminta on omalla kylällä.”
- Yksi vertaiskouluttaja laajentaisi kurssitarjontaa.
- Projektisihteerin tulisi tietää kouluttajien tiedot ja taidot, jotta *“oikeat”* ihmiset vetävät kurseja.
- Eräs vertaiskouluttaja järjestäisi omat ryhmät uuden tietokoneen saaneille, pidemmälle edistyneille ja uuden ohjelman käyttöön ottaville.
- Kotiohjaus tulisi mahdollistaa kurssilaisten omalla koneella. (Perusohjausta koneen ja ohjelman käyttöönottoon.) Ehdotuksena esitetään muodostettavan jäsenistöstä ohjaajatiimin, johon voisi ottaa yhteyttä. Ohjaajia olisi alueittain.
- Skype -ohjelmaa voisi käyttää etäohjaukseen.
- Minimoitaisiin kursseille osallistumisen esteet. Tämä tapahtuisi niin, että kaikki jotka haluavat kursseille osallistua, ilmoittautuisivat, ja sen jälkeen mietitään ajankohta, joka sopii mahdollisimman monelle. Ja samalla jo ilmoittautumisvaiheessa kartoitetaan kuka haluaa oppia ja mitä.
- Koneet pitäisi olla aina käyttövalmiina kurssien alkaessa. Pitäisi olla selkeät ohjeistukset, ettei asenneta *“mitä sattuu”*.
- Tuki ja rohkaisu tärkeää esimerkiksi alkuhämmennyksessä tietokoneen hankkiessa / hankittua.
- Tietoiskuja, joissa esimerkiksi demonstroidaan, mitä tietokoneella voi tehdä.
- Avoimuus uusille asioille olisi toivottavaa (erityisesti seurantaryhmässä).
- Hyödynnetään vertaiskouluttajien tietämystä koulutuksia suunniteltaessa ja kehittäessä.
- Kehitys on nopeaa, joten uusia ohjelmia yms. tulisi hankkia mahdollisuuksien mukaan perustellusti ja yhdessä pohtien.

8.5 Seurantaryhmän ajatuksia

Projektin loppuvaiheessa kartoitin vielä projektin kannalta tärkeän tekijän eli seurantaryhmän jäsenten tämän hetkisiä ajatuksia projektista.

Seurantaryhmän päällimmäisinä ajatuksina Kake-projektin toisesta vaiheesta on, että projekti *“eteni osassa tehtävistään, osassa ei juurikaan”*. Eräs seurantaryhmän jäsen toteaa, että on *”vähän sekava mieli”*

Projektissa oli paljon hyvää, mutta eräissä olennaisissa kysymyksissä niin projektiryhmä kuin projektin työntekijätkin epäonnistuivat. Ensinnäkin markkinointi oli koko projektin ajan melkoisen huonoa. Sitä yritettiin parantaa, mutta emme kuitenkaan syystä tai toisesta onnistuneet. Myöskään projektia ei saatu vietyä juurikaan Jyväskylän ulkopuolelle, joten se jäi melkoisen Jyväskyläläiseksi.

Projekti todetaan olevan tarpeellinen ja tulevaisuudessa vielä tarpeellisempi kiihtyvän käyttöjärjestelmien, ohjelmien ja laitteistojen uusiutumisen vuoksi.

Yksi seurantaryhmän jäsen toteaa, että

“puitteet (resurssit) olivat hyvät, mutta markkinointi ei onnistunut eli kohde-ryhmää ei tavoitettu kunnolla”.

Hyviä asioita projektissa kuitenkin oli näkövammaisten työllistäminen ja tietoa leviettiin niin perinteisestä tietotekniikasta kuin myös uusista apuvälineistä.

Seurantaryhmän jäsenten mielestä projekti on saavuttanut tavoitteensa osittain.

Enemmän osallistujia kursseille olisi toivottu.

Kuitenkin jokainen oppilas / asiakas joka pääsi kurssin kautta sisälle tietotekniikan maailmaan, on arvokas, koska tietotekniikalla on entistä suurempi merkitys tiedon saannissa.

Seurantaryhmän onnistumista tehtävässään jäsenet kommentoivat seuraavasti:

Seurantaryhmä pyrki vaikuttamaan moniinkin asioihin, mutta asiat eivät aina edenneet.

Seurantaryhmän työskentely onnistui kohtuullisesti. Erilaiset muutokset mm. ryhmän jäsenten vaihdokset toivat vaihtelua hankkeen painotuksiin.

Seurantaryhmän jäsenet toteavat, että kehittämisen varaa jäi vielä paljon. Eräs seurantaryhmän jäsen esimerkiksi toteaa, että kotiohjauksen puute oli suurin puute projektis-

sa. Seurantaryhmän mielestä yhteistyö eri tahojen kanssa olisi saanut olla runsaampaa, eikä esteettömyydestauksessa vielä päästy kuin alkuun.

Seurantaryhmän tehokkaan työskentelyn esteenä todetaan olleen tiedon kulun puute.

Seurantaryhmän osuus jäi loppujen lopuksi lähinnä kumileimasimeksi. Asiat hoiti projektivastaava.

Kävi aika usein niin, että projekti eli ”omaa elämäänsä” ja seurantatyöryhmä teki omaa työtään. viestintä työryhmän ja projektin vetäjien välillä ei toiminut niin hyvin kuin olisi ollut mahdollista. syytä oli varmaan molemmissa.

Moni seurantaryhmän jäsen toteaa, että projektin aikana into projektia kohtaan hiipui. Projektityöntekijät, seurantatyöryhmä ja kurssien vetäjät eivät päässeet sellaiseen toimintaan kuin olisi pitänyt.

Toivottavasti osaamme ottaa seuraavia projekteja varten huomioon nyt tekemämme virheet ja pystymme organisoimaan sitä paremmin. ehkä osittain projektin hiipuminen johtui myös siitä, että projekti oli liian kapeilla harteilla. ehkä olisi pitänyt olla useampi ihminen kantamassa vastuuta päivittäisestä toiminnasta.

Toivottavasti Kake-projekteille saadaan jotain jatkoa, jossa hankittuja resursseja ja osaamista yhdistys pystyy hyödyntämään

9 KEHITTÄMISHAASTEET

Väestörakenteemme vanhetessa lisääntyy näkövammaisten ikääntyneiden määrä. Samanaikaisesti ikääntyneet ovat pitempään toimintakykyisiä. (Näkövammaisten Keskusliitto ry:n toimintasuunnitelma 2008.) Tutkimukseen osallistuneiden ikäjakaumasta voi päätellä, että Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n jäsenkunta on melko iäkästä. Tämä on yksi haaste, joka vain kasvaa tulevaisuudessa. Miten tulisi vastata iäkkäiden näkövammaisten tarpeisiin?

Aikuisiällä tai ikääntyneenä näkönsä menettäneet harvoin osaavat riittävästi näkövammaisena elämisen perustaitoja kuten kymmensormijärjestelmää tai pistekirjoitusta. Erityisesti nämä ryhmät tarvitsisivat lisää kuntoutuspalveluja perustaitojen hankkimiseen. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, että kymmensormijärjestelmätaidon hallinta on näkövammaiselle oleellisen tärkeää. (Saukkonen ym. 2004, 7.) Tämä tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Onko jopa niin, että tällaisten perustaitojen puute – kuten kymmensormijärjestelmän tai pistekirjoitustaidon – nousee esteeksi kursseille osallistumiseen tai ainakin lisää kynnystä osallistua tietotekniseen koulutukseen? Mutta myös kursseille osallistuneet toivovat perustaitojen opetusta mm. kymmensormijärjestelmän opetusta.

Pitkäjänteisen opetus on välttämätöntä näkövammaisten tulokselliselle tietotekniikan käytölle (Mts). Erityisesti asioiden kertaamisella tulee antaa riittävästi aikaa ja tulee huolehtia siitä, että perustaidot ovat kunnossa. Se luo hyvän pohjan lisäkoulutukselle. Suurin osa projektin toimintaan osallistuneista toivoo pidempiä ja perusteellisempia koulutuksia. He myös kokevat olevan tarvetta lisäkoulutukseen. Lisäksi suurin osa todennäköisesti tarvitsee tulevaisuudessa teknistä apuvälineuvontaa.

Koulutuksiin osallistuneet ovat yleensä osallistuneet moneenkin koulutukseen. Tarve lähtee jokapäiväisestä elämästä. Viestintä- ja tietoteknisten taitojen koetaan parantuneen koulutuksiin osallistumisen myötä. Koulutuksessa opittuja taitoja on hyödynnetty monipuolisesti. Monet jopa kokevat, etteivät tulisi enää toimeen ilman tietokonetta.

Ne, jotka eivät ole osallistuneet toimintaa ollenkaan, eivät koe useinkaan viestintä- ja tietoteknisiä taitoja itselleen tärkeäksi. He eivät myöskään ole kovin tyytyväisiä projektista tiedottamiseen. Tiedotus on tärkeää järjestää niin, että myös sellaiset henkilöt, jotka eivät vielä käytä tietokonetta viestinnän välineenä ja / tai eivät osallistu yhdistyksen toimintaan, saisivat kuitenkin riittävästi tietoa toiminnasta. Kiinnostusta on selkeästi myös sellaisten keskisuomalaisten näkövammaisten keskuudessa, jotka eivät ole vielä osallistuneet projektin koulutuksiin. Erilaiset info-tilaisuudet, ”tietoiskut”, olisivat varmasti hyvä idea heidän aktivoimiseksi.

Asenteet – niin näkövammaisten omat asenteet kuin koko yhteiskunnan – ovat tärkeitä. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet vaikuttavat suurelta osin siihen, kuinka esteettömiä palvelut ovat näkövammaisille. Sekään ei kuitenkaan riitä, jos näkövammaisten omat asenteet ovat esteenä viestintä- ja tietoteknisten taitojen oppimiseen. Näkövammaisten motivointi uusien asioiden oppimiseen on tärkeää. Varmasti motivaatiota lisääisi, jos kaikki todella tietäisivät tietotekniikan mahdollisuuksista. Monet koulutusti-

laisuudet ovat peruuntuneet vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Tämä harmittaa nia.

Koulutuksiin osallistuneista suurin osa on sitä mieltä, että heidän tietojaan ja taitojaan ei ole kartoitettu ennen koulutusta, joten tässä asiassa on varmasti parantamisen varaa. Koulutettavien taustat ovat hyvin erilaisia, kuten jo taustatiedoistakin ilmenee. Koulutettavien erilaiset tiedot ja taidot sekä apuvälineiden ja -ohjelmien paljous lisäävät haastetta koulutuksien suunnitteluun.

Eräs vertaiskouluttaja järjestäisi omat ryhmät uuden tietokoneen saaneille, pidemmälle edistyneille ja uuden ohjelman käyttöön ottaville. Jo ilmoittautumisvaiheessa olisi hyvä kartoittaa osallistuvien tiedot, taidot, toiveet ja tarpeet. Olisi tärkeää minimoida kurseille osallistumisen esteet ja järjestää ajankohta niin, että se sopii mahdollisimman monelle. On myös tärkeää, että koulutukset suunnitellaan niin, että ne todella vastaavat näkövammaisten tarpeita.

Oppiminen on paitsi aktiivista myös sosiaalista toimintaa. Ilman vuorovaikutusulottuvuutta oppiminen saattaa jäädä pinnalliseksi. (Ikonen ym. 2002, 23.) Kake-projektin koulutuksiin osallistuneet olivat kokeneet tärkeäksi koulutuksien sosiaalisen puolen. Kannustus ja myönteinen ilmapiiri sekä toisten näkövammaisten tuki on tärkeää. Koulutettaville on tärkeää saada rohkaisua, että luottaa omiin kykyihinsä.

Kotona tapahtuvaa koulutusta toivotaan ja kaivataan. Mutta kuten yksi vertaiskouluttaja totesi:

Kotona tapahtuva ohjaus on vähän kaksipiippuinen juttu. Tärkeää olisi aktiivoida ihmisiä muutenkin, ettei vaan jäädä kotiin.

Kotona tapahtuvaa ohjausta puoltaa kuitenkin se, että näkövammaisilla on yksilölliset apuvälineratkaisut ja / tai ohjelmat. Ongelmatilanteita, joita ei osata ratkaista, tulee omalla koneella. Ainakin perusohjausta koneen ja ohjelman käyttöönottoon toivotaan. Mielestäni hyvä ehdotus on ohjaajatiimin muodostaminen. Eri puolilla maakuntaa toimiviin tiimin jäseniin voisi ottaa yhteyttä. Myöskään erilaisia tekniikan mahdollistamia uusia vaihtoehtoja ei tulisi unohtaa. Esimerkiksi Skype-ohjelmaa voisi käyttää mahdollisuuksien mukaan etäohjaukseen.

Varsinkin koulutuksen alkuvaiheessa oppimisen kuuntelun perusteella todettiin olleen vaikeaa. Oppiminen on muistin varassa. Näkövammaisten oppimisessa on paljon haasteita, joita varmasti parhaiten ymmärtää juuri vertaiskouluttaja. Kouluttajat ovat olleet asiantuntevia ja koulutettavat ovat olleet pääasiassa tyytyväisiä koulutuksen tasoon. Vertaiskouluttajat ovat viestintä- ja tietoteknisen alan osaajia, mutta tärkeää on ollut myös, että he ymmärtävät – itse näkövammaisina – koulutettavien erityistarpeet. Vertaiskouluttajat ovat olleet projektin vahvuus.

Vertaiskouluttajista huolehtiminen ja koulutuksen tarjoaminen projektin puitteissa on kuitenkin jäänyt melko vähäiseksi. Ajantasaisen tiedon saaminen ja vertaiskouluttajien tietojen päivittäminen ovat kuitenkin projektin kannalta tärkeää. Onneksi he ovat itse kiinnostuneita ja ottavat asioista selvää. Vertaiskouluttajien tietämystä koulutuksia suunniteltaessa ja kehittäessä tulisi hyödyntää jatkossakin.

Koulutuksia on järjestetty myös ympäri maakuntaa, mutta näin toivotaan vielä tapahtuvan enemmän. Koulutuspaikka on tarpeen arvioida, jotta se ei ainakaan olisi esteellinen liikuntavammaisille.

Projektin yhteistyö eri tahojen kanssa on ollut tässä projektin toisessa vaiheessa melko satunnaista. Yhteistyötä on tehty mm. Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän Yliopiston kanssa. Mutta kuten näkövammaisten vastauksista ilmenee, yhteistyön lisäämistä erityisesti Kuulonäkövammaiset ry:n kanssa toivotaan.

Kuulonäkövammaiset muodostavatkin oman erityisryhmänsä näkövammaisten keskuudessa, jota ei tule unohtaa. He kärsivät kaikkein eniten tiedonsaantiin liittyvistä vaikeuksista. (Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia 2006.)

Kehitys on nopeaa. Ohjelmista ja välineistä tulee koko ajan uusia versioita. Avoin mieli sekä perustellut ja yhdessä pohditut ratkaisut luovat pohjan tulevaisuuden päätöksille. Näkövammaisten osallistuminen yhteiskuntaan ja tiedonsaannin takaaminen vaatii pitkäjänteistä ja perusteellista koulutusta ja vaikuttamista jatkossakin Keski-Suomen alueella. Esteettömyyden mahdollistuminen laajemmin on asia, johon tulisi kiinnittää jatkossa erityistä huomiota.

10 POHDINTA

Aihealueeseen perehtyminen oli tärkeää työn alkuvaiheessa. Tutustuin laajasti näkövammaisten viestintää, tietoteknisiä taitoja ja koulutusta käsittelevään kirjallisuuteen. Suhtauduin lähteisiin kriittisesti ja pyrin löytämään tuoreita ja ajankohtaisia lähteitä.

Yhteistyö Kake-projektin projektivastaavan ja seurantaryhmän kanssa sujui hyvin. Siitä oli apua työn etenemisessä oikean suuntaisena. Työn eri vaiheissa ajanhallinta ja priorisointi osoittautuivat erityisen tärkeiksi ja erityisen haastaviksi seikoiksi. Koen kuitenkin, että olen onnistunut työn rajaamisessa hyvin.

Tutkimusaineisto oli mielestäni odotettuakin laajempi ja monipuolisempi. Tutkimuksen ajankohta ei ollut ehkä paras mahdollinen, koska se sijoittui osittain kesäaikaan. Vastausprosentti jäi melko alhaiseksi koulutukseen ei-osallistuneiden osalta. Kuitenkin koulutukseen osallistuneiden osalta vastausprosentti oli hyvä.

Tutkimukseen osallistuneille annettiin mahdollisuus valita, miten he haluavat tutkimukseen vastata. Näin pyrittiin vähentämään esteitä vastaamiseen. Lisäksi tutkimustulosten vääristymää pyrittiin vähentämään sillä, että lähes sokeille / sokeille tehtiin kysely puhelimitse. Tämä sen tähden, koska olettamuksena oli, että saisimme heiltä vähemmän vastauksia kirjeitse lähetetyllä kyselyllä.

Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia (Hirsjärvi ym. 2007, 226). Mielestäni tutkimus on luotettava ja se on toistettavissa. Itse mietin prosessin aikana, että esimerkiksi kyselyyn vastanneiden mielialat vaikuttavat vastauksiin, mutta ne eivät mielestäni mitenkään ratkaisevasti vaikuta tutkimustuloksiin.

Toinen tutkimuksen arviointiin liittyvä käsite on validius. Se tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Usein kysymyksissä voi olla tulkinnan varaa. Mielestäni tässä tutkimuksessa olleet kysymykset ymmärrettiin kuitenkin oikein. Osa kyselyistä tehtiin postikyselyinä ja osa puhelimitse. Tämä mielestäni vain lisäsi tutkimuksen validiutta ja varmensi minulle tutkijana, että kysymykset ymmärrettiin oikein.

Tässä tutkimuksessa on arvioitu koulutusta Kake-projektin puitteissa, ei niinkään näkövammaisten atk-taitojen oppimisen ongelmia. Niitä on toki tullut myös tutkimuksessa esille. Erityisesti tutkimustuloksista on hyötyä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:lle, kun se jatkossa järjestää ja kehittää näkövammaisten viestintä- ja tietoteknistä koulutusta. Mutta mielestäni näkövammaisten viestintä- ja tietoteknistä koulutusta järjestettäessä myös muualla, voidaan hyödyntää tämän tutkimuksen tuloksia.

En ole tutkimuksessani ottanut kantaa apuvälineiden saatavuuteen. Yksi lisätutkimuksen aihe voisi ollakin juuri apuvälineiden saatavuus ja tietokoneen hankkimiseen liittyvä aloitusvaihe. Mitkä asiat siinä ovat tärkeitä ja miten motivoida erityisesti alkuvaiheessa?

Itse koen saaneeni paljon tätä opinnäytetyötä tehdessäni. Omat ammatilliset kompetenssini ovat kehittyneet työtä tehdessäni. Työn eri vaiheissa erilaiset asiat ovat korostuneet. Yhteistyö- ja kehittämisosaaminen ovat olleet keskeisiä opinnäytetyötä tehdessäni. Erityisesti koen kuitenkin, että kuntoutuksen palvelujärjestelmäosaaminen ja asiakastyön osaaminen ovat kehittyneet prosessin edetessä. Olen oppinut uusia asioita ja ennen kaikkea kohdannut ihmisiä, joiden yksi piirre on näkövammaisuus. He ovat opettaneet sellaisia asioita, joita ei osaa kaikkea edes pukea sanoiksi. Minulla oli varmasti monia tiedostamattomiakin ennakkokäsitykset näkövammaisuudesta, kun aloitin tämän prosessin. Lähdin kuitenkin avoimin mielin työhön ja toisaalta oli hyvä asia, että sain “hypätä projektin pyörteisiin ulkopuolisena”.

LÄHTEET

- Esteettömyysesite. 2002. TIEKE, Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. Viitattu 14.10.2008.
http://www.tieke.fi/liiketoimintapalvelut/ict_klusteri/ict_klusterin_teemoja/esteettomyys/esteettomyysesite/
- Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa, ESOK – hanke. 2008. Jyväskylän Yliopiston internetsivut. Viitattu 11.11.2008. <http://esok.jyu.fi/esittely/>, hankkeen esittely.
- Esteetön sisällöntuotanto, ESSI. Avoin oppimisympäristö. Viitattu 14.10.2008.
<http://www.appro.mit.jyu.fi/essikurssi/>, ohjeita ja opastusta esteettömien verkkosivujen tekemiseen ja testaamiseen sekä verkkoon kirjoittamiseen.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Tammi. Keuruu.
- Helin, L. 2005a. Esteettömyysohjeistot verkkosivustojen toteutuksen ja arvioinnin näkökulmasta. Tampereen Yliopisto. Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Helin, L. 2005b. Käytettävyys erityisryhmien kannalta. Teoksessa Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim.) Käytettävyystutkimuksen menetelmät. 237-258. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1. Viitattu 24.10.2008.
<http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/16-Helin.pdf>
- Humbrey, T. 2000. How the Internet is improving the lives of Americans with disabilities. The Harris Poll # 30, June 2000.
http://harrisinteractive.com/harris_poll/printerfriend/index.asp?PID=93
- IBM Human Ability and accessibility Center. Understanding disability issues when designing Web sites. Viitattu 13.11.2008.
http://www-3.ibm.com/able/access_ibm/disability.html
- Ikonen, O. Juvonen, J. Ojala, T. 2002. Oppimisesta, opettamisesta ja oppimisvaikeuksista. Teoksessa Ikonen, O. Juvonen, J. Ojala, T. (toim.) Kohtaamisia koulupolulla. 2002, 22–40. PS-kustannus. Keuruu.
- Juntunen, R. Jylhä, V. Laatonen, P. Söderholm, M. Näkövammaistahojen testausohjeet verkkosivuille ja -palveluille. Viitattu 13.11.2008.
<http://www.nkl.fi/tietoa/esteettomyys/testohje.htm>
- Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n säännöt. 2007. Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n internetsivut. Viitattu 24.10.2008. <http://www.ksn.fi/saannot.html>, yhdistyksen säännöt

Kake-projekti. 2008. Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n internetsivut. Viitattu 24.10.2008. <http://www.ksn.fi/kake>, yleistä projektista

Kohti esteetöntä viestintää. 2008. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 9/2008. Liikenne- ja viestintäministeriö. Toimintaohjelman seurantaraportti. Viitattu 14.10.2008. http://www.lvm.fi/fileserver/LVM_0908.pdf

Korpela, J. 2002 www-sivut jokaiselle sopiviksi. Esteettömien verkkosivujen tekemisen opas kaikille tekijöille ja teettäjille. TIEKE, Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. Viitattu 13.10.2008. http://www.tieke.fi/mp/db/file_library/x/IMG/13104/file/esteettomyysopas.pdf

Koskinen, E-L. 2000. Näkövammaiset, ATK-taitojen oppiminen ja mikrotietokone apuvälineenä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Kuukkanen, P. 2006. Keski-Suomen Näkövammaiset ry nyt ja tulevaisuudessa. Julkaisussa Pilkahdus 50 vuotta. Juhlanumero. 2006. Keski-Suomen Näkövammaiset ry.

Kuukkanen, P. 2008. Toiminnanjohtaja. Keski-Suomen Näkövammaiset ry. Puhelin keskustelu 17.10.2008.

Launonen, Roisko. 2008. Viestinnän ja vuorovaikutuksen kuntoutushaasteet. Teoksessa Rissanen, P. Kallanranta, T. Suikkanen, A. (toim.) Kuntoutus. 2008. 2. uudistettu painos. Duodecim. Helsinki.

Lehtinen, M. 2006. Keski-Suomen Näkövammaiset ry aktiivisesti ajassa mukana näkövammaisten parhaaksi. Julkaisussa Pilkahdus 50 vuotta. Juhlanumero. 2006. Keski-Suomen Näkövammaiset ry.

Malm, M. 2006. Näkövammaisuus. Teoksessa Malm, M. Matero, M. Repo, M. Talvela, E-L.(toim.) 2006. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1.-2. painos. WSOY. Helsinki.

Näkövammaisen opinto-opas. Näkövammaisten Keskusliiton julkaisusarja 3/2000. Näkövammaisten Keskusliitto.

Näkövammaisten Keskusliitto ry:n toimintasuunnitelma 2008. Näkövammaisten Keskusliitto ry. Viitattu 24.10.2008. <http://www.nkl.fi/julkaisu/toimsuunn/luku2.htm>

Näkövammaisten tietoyhteiskuntastrategia. 2006. Näkövammaisten Keskusliitto ry. Näkövammaisten Keskusliiton hallituksen hyväksymä 20.1.2006. Viitattu 14.10.2008. <http://www.nkl.fi/julkaisu/tystrategia/index.htm>

Näkövammaisuuden määritelmiä. Näkövammaisten Keskusliiton internetsivuilla. Viitattu 13.11.2008. <http://www.nkl.fi/tietoa/maarittely.htm>

Ojamo, M. 2006. Näkövammarekisterin vuosikirja 2006. Helsinki. Stakes. Näkövammaisten Keskusliitto ry. Viitattu 24.10.2008. <http://www.nkl.fi/julkaisu/nvrek/index.htm>

Pakkanen, J. ja projektin seurantarayhmä. 2005. Kake-projekti loppuraportti 2005. Keski-Suomen Näkövammaiset ry.

Rudanko, S-L. 1999. Minkälaisia apuvälineitä näkövammaiselle? Suomen lääkärilehti. Yleiskatsaus 25/1999 vsk 54. s.2917–2920.

Saukkonen Eeva, Friberg Eeva, Saarelma-Kallio Kristiina, Vierto Sirkka, Rousi Timo. Tietotekniikka näkövammaisten kuntoutuksena. Käytön yleisyys ja käyttöön liittyvien esteiden kartoitus Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin alueella. STAKES. Aiheita 13/2004. Helsinki.

L 11.6.1999/731. Suomen Perustuslaki. Säädös valtion säädöstietopankki Finlexin sivustolla. Viitattu 9.11.2008. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö.

Peltomaa, V. (toim.) 2008. Näkövammaisten palveluopas 2008. Näkövammaisten Keskusliitto ry. Viitattu 9.11.2008. <http://www.nkl.fi/julkaisu/palvopas/luku12.htm>

Tietoyhteiskuntaohjelma. Valtioneuvoston tiedote 29.9.2003. Viitattu 10.11.2008. <http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=130565>

Web Accessibility Initiative, WAI. Strategies, guidelines, resources to make the Web accessible to people with disabilities. Viitattu 13.10.2008. www.w3.org/WAI/

Österlund, M. Hännikäinen T. 2002. Näkövammaiset oppilaat yleisopetuksessa. Teoksessa Ikonen, O. Juvonen, J. Ojala, T. (toim.) Kohtaamisia koulupolulla. 2002, 158–175. PS-kustannus. Keuruu.

Liite 1. Kake-projektin koulutuksien toteutuminen vuosina 2006–2008

KAKE2-PROJEKTIN TOIMINTAA / KOULUTUKSET VUONNA 2006

1. Sähköposti -kurssi 25.1.06	4 oppilasta
2. Skype -kurssi 26.1.06	2 oppilasta
3. Puhelimen puheohjelmat - Mobile speak	2 oppilasta
4. Kuvankäsittely -kurssi, 29.3.06 -	3 oppilasta
5. Win-luetus -kurssi, 19.4.06	3 oppilasta
6. Näppäimistön käyttö -kurssi, 10.5., 17.5. ja 1.6.06	2 oppilasta
7. Win-luetus -kurssi, 23.8.06	2 oppilasta
8. Internet -kurssi 06.09.06	3 oppilasta
9. Internet -kurssi 29.9.06	2 oppilasta
10. Tekstinkäsittely -kurssi 13.10.06	2 oppilasta
11. MP3 - tiedostojen käsittely -kurssi 25.10.06	3 oppilasta
YHTEENSÄ	28 oppilasta

Vuonna 2006 oli tarjolla 23 koulutustilaisuutta

- niistä toteutui 11 tilaisuutta
- niihin osallistui 28 opiskelijaa
- 12 koulutustilaisuutta peruutettiin osallistujien vähyys vuoksi

Muut tilaisuudet:

▪ avoimet ovet, 24.1.06	23 osallistujaa
▪ Daisy -koulutus Jämsänkoskella, 30.1.06	14 osallistujaa
▪ Daisy -koulutus toimintakeskus 9.2.06	3 osallistujaa
▪ Atk:n hyöd. tiedonsaannissa, 17.3.06	10 osallistujaa
▪ Win-luetus -esittely, Jämsä, 24.4.06	27 osallistujaa
▪ Win-luetus -esittely, Kouluranta, 23.5.06	10 osallistujaa

▪ RAY:n arvioitsijan vierailu tistolla 23.8.06	
▪ Win-luetus -opastustilaisuus 5.9.06 Petäjävesi	3 osallistujaa
▪ Nettikahvila, Skype -puhelut / -ohjelma	2 osallistujaa
▪ Win-luetus -opastustilaisuus 28.9.06 Jämsä	8 osallistujaa
▪ Nettikahvila, Win-luetus, 9.10.06	5 osallistujaa
▪ Win-luetus -opastustilaisuus, 11.10.06 Keuruu	7 osallistujaa
▪ Nettikahvila, äänikirjojen kuuntelu 13.11.06	25 osallistujaa
▪ Daisy + tietokone Nettikahvila, kännykän puheohjelmat 11.12.06	
YHTEENSÄ	137 osallistujaa

KAKE2-PROJEKTIN TOIMINTAA / KOULUTUKSET VUONNA 2007

1. Kuvankäsittely – kurssi 17.1.2007	3 oppilasta
2. 2. Internet – kurssi 31.1.2007	3 oppilasta
3. www. sivujen teko – kurssi 15. – 16.2.2007	2 oppilasta
4. Mp3 – tiedosto – kurssi 21.1.2007	2 oppilasta
5. Tietokoneen ylläpito – kurssi 14.3.2007	3 oppilasta
6. Internet – kurssi 11.4.2007	2 oppilasta
7. Skype – kurssi 19.4.2007	3 oppilasta
8. Näppäinkomennot – kurssi 3.5.07	2 oppilasta
9. Tekstinkäsittely – kurssi 16.5.07	2 oppilasta
10. Kuvankäsittely – kurssi 21.8.07	2 oppilasta
11. Äänenkäsittely – kurssi 4.10.07	1 oppilas
12. Sähköpostin ja Internetin käyttö – kurssi 7.11.07	2 oppilasta
13. Tekstinkäsittely – kurssi 22.11.07	2 oppilasta
YHTEENSÄ	29 oppilasta

Vuonna 2007 oli tarjolla 34 koulutustilaisuutta

- niistä toteutui 13 tilaisuutta
- niihin osallistui 29 opiskelijaa
- 21 koulutustilaisuutta peruutettiin osallistujien vähyyden vuoksi

Muut tilaisuudet:

- Daisy-laitteen käytön esittely 24.1.07	6 osallistujaa
- KAKE2-projektin ja win-luetus – esittely 21.3.07	25 osallistujaa
- kännyköiden puheohjelmien esittely 4.4.07	5 osallistujaa
- Digi-tv -päivä 15.3.07	4 osallistujaa
- Digi-tv -päivä 18.4.07	7 osallistujaa
- atk-kerhot 1/kk = 4 kpl, yht.	20 osallistujaa
- Digi-tv -päivä 22.5.07	3 osallistujaa
- Esteetön Jyväskylä – tapahtuma 25.9.07	200 osallistujaa
- Daisy – päivä 4.10.07	4 osallistujaa
- tietoisuus yhdistyksen uusille jäsenille 15.11.07	8 osallistujaa
YHTEENSÄ	285 osallistujaa

**KAKE2 – PROJEKTIN TOIMINTAA / KOULUTUKSET
VUONNA 2008**

10.1.08	Kuvankäsittely	3 opiskelijaa
30.1.08	Kännyköiden puheohjelmat	8 opiskelijaa
5.2.08	Sähköposti	1 opiskelijaa
26.3.08	Internet (sokoille)	2 opiskelijaa
27.3.08	Sähköposti (sokoille)	2 opiskelijaa
7.5.08	Skype -kurssi Keuruulla	6 opiskelijaa
1.10.08	Tiedonhaku internetistä	2 opiskelijaa
	YHTEENSÄ	24 opiskelijaa

Vuonna 2008 oli kursseja tarjolla 34 koulutustilaisuutta

- niistä toteutui 7 kurssia
- niille osallistui 24 opiskelijaa
- 27 koulutustilaisuutta peruutettiin osallistujien vähyden vuoksi

Muut tilaisuudet:

- Win-luetus ja puheohjelmat, Pihtipudas 19.2.08 12 osallistujaa
- Win-luetus + puheohjelmat, Jkl Keskussrktalo 5.3.08 20 osallistujaa
- Kännyköiden puheohjelmat / Nettikahvila 1.4.08 4 osallistujaa
- Kännyköiden puheohjelmat / nettikahvila 6.5.08 2 osallistujaa
- Navigaattorin käyttö / nettikahvila 27.5.08 4 osallistujaa
- Kännyköiden puheohjelmat / nettikahvila 23.9.08 4 osallistujaa
- ESOK- hankkeen seminaari JAMK 2.10.08 30 osallistujaa
tietotekniikan apuvälineiden esittely
- Navigaattorin käyttö / nettikahvila 9.10.08 3 osallistujaa
- NVDA-ruudunlukuohjelman esittely / nettikahvila 28.10.08, 1 osallistuja

YHTEENSÄ 70 osallistujaa

Liite 2. Saatekirje

Hyvä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n jäsen!

Olen Maria Pyykkönen. Opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen ohjaajaksi. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n kanssa.

Tutkimukseni tarkoituksena on saada tietoa Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n viestintä- ja tietotekniikkataitojen kartoitus- ja kehittämishankkeen eli Kake-projektin vaikutuksista.

Selvitän tutkimuksessani,

- miten ja millaista koulutusta projektin puitteissa on järjestetty, mitä projekti on tarkoittanut käytännössä
- mitä hyötyä projektista on ollut näkövammaisten henkilöiden käytännön elämässä
- millaisia toiveita/visioita näkövammaisilla asiakkailla on projektin tulevaisuutta ajatellen?

Opinnäytetyöni tarkoituksena on saada tietoa, jonka avulla Keski-Suomen Näkövammaiset ry voi kehittää viestintä- ja tietoteknistä koulutusta jatkossa.

Tutkimuksen kuluista vastaa Kake-projekti. Vastauksenne käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimuksen tuloksista teitä ei voi tunnistaa vastaa-jaksi. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan tutkimukseen, johon saatekirje liittyy.

Kysymyksistä suurin osa on monivalintakysymyksiä, joten vastaaminen ei vie kovin kauaa aikaa. Vastauksenne auttaa Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n toiminnan kehittämisessä.

Tutkimus valmistuu marraskuussa 2008. Siihen voi tutustua Keski-Suomen Näkövammaisten internetsivuilla ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjastossa.

Käytän kyselylomakkeessa viestintä- ja tietotekniikkataitojen kartoitus- ja kehittämishankkeesta lyhennettä Kake-projekti. Kysymyksissä tarkoitan koulutuksella kursseja ja atk-kerhoa, jotka on järjestetty Kake-projektin puitteissa. Viestintätekniisiä taitoja ovat esimerkiksi puheohjelman ja Daisy-laitteen hallinta. Tietotekniset taidot taas liittyvät tietokoneen käyttöön.

Vastatkaa alla oleviin kysymyksiin rastittamalla oikea vaihtoehto tai kirjoittakaa vastaus annetulle viivalle. Täyttämäne lomakkeen voitte postittaa oheisessa postimerkillä varustetussa kirjekuoressa.

Jos haluat osallistua tutkimukseen mieluummin vastaamalla kysymyksiin sähköpostitse tai puhelimitse, ota yhteyttä Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n toimistoon puhelimitse 014218258 tai sähköpostitse kake@ksn.fi.

Tutkimukseen koskeviin kysymyksiin vastaa Maria Pyykkönen sähköpostitse maria.pyykkonen.sre@jamk.fi tai puhelimitse 040 5546249 ja Projektivastaava Pekka Kuukkanen sähköpostitse pekka.kuukkanen@ksn.fi tai puhelimitse 014218258.

Ystävällisin terveisin, opiskelija Maria Pyykkönen ja Kake-projektin seurantaryhmä sekä projektivastaava Pekka Kuukkanen

Liite 3. Kyselylomake koulutukseen osallistuneille.

Kyselylomake

Ole hyvä ja vastaa alla oleviin kysymyksiin rastittamalla oikea vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus annetulle viivalle.

1. Ikäni on _____ vuotta.

2. Sukupuoleni on

nainen

mies

3. Olen

heikkonäköinen

lähes sokea

sokea

4. Peruskoulutukseni on

kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän

peruskoulu tai keskikoulu

lukio

5. Onko sinulla ammatillista koulutusta?

ei ammatillista koulutusta

ammatillinen kurssi tai kurseja

ammattikoulututkinto

opistotason tutkinto

korkeakoulututkinto

6. Pystytkö lukemaan

- ilman apuvälineitä
- suurennuslasia tai suurennusohjelmaa apuna käyttäen
- puhesyntetisaattoria apuna käyttäen
- pistekirjoitusta

7. Hallitsetko kymmensormijärjestelmän?

- kyllä, hyvin tai melko hyvin
- hallitsen keskinkertaisesti
- melko huonosti
- en hallitse

8. Mihin Kake-projektin toimintaan olet osallistunut? (Rastita kaikki sopivat vaihtoehdot.)

- kurssille
- kursseille, kuinka monelle? _____
- nettikahvilaan
- atk-kerhoon

9. Onko koulutus, johon olet osallistunut, järjestetty asuinpaikkakunnallasi?

- kyllä
- ei
- vaihtelevasti

10. Oletko saanut projektin myötä tietoa näkövammaisille tarkoitetuista uusista palveluista ja/tai tuotteista

- riittävästi
- melko paljon
- tyydyttävästi
- liian vähän tai hyvin vähän
- en ollenkaan

11. Oletko saanut tarvittaessa henkilökohtaista tukea ja neuvoja viestintä- ja tietoteknisten taitojen oppimiseen Kake-projektin myötä?

- kyllä, aina tarvittaessa
- melkein aina
- melko harvoin
- harvoin
- en koskaan
- en ole tarvinnut henkilökohtaista tukea/neuvoja

12. Oletko saanut tukea ja neuvoja viestintä- tai tietoteknisiin ongelmiin muualta kuin Keski-Suomen Näkövammaisten ry:n Kake-projektin toiminnan kautta? (Rastita kaikki sopivat vaihtoehdot.)

- en ole
 - ystäviltä
 - sukulaisilta
 - olen opiskellut tietoteknisiä taitoja muilla kursseilla
 - olen saanut muuta yksityistä opetusta
 - muualta, mistä? _____
-

13. Onko Kake-projektin koulutuksesta tiedotettu mielestäsi

- erittäin hyvin
- hyvin
- melko hyvin
- tyyydyttävästi
- melko huonosti
- huonosti

Perusteluja:

14. Oletko saanut riittävästi tietoa koulutuksen sisällöstä etukäteen?

- en
- kyllä
- en osaa sanoa

15. Onko tietosi ja taitosi kartoitettu ennen koulutusta?

- kyllä
- ei
- vaihtelevasti

16. Onko koulutuksen sisältö ollut mielestäsi

- erittäin selkeä
- selkeä
- kohtalaisen selkeä
- melko hajanainen
- hajanainen

17. Minkä pituista koulutusta toivoisit lisää tai jäit kaipaamaan?

intensiivikursseja (eli lyhytkursseja)

useamman päivän pituisia kursseja

en toivoisi muutosta, kurssit olivat sopivan pituisia

jokin muu, minkä pituisia? _____

18. Tuntuiko sinusta jokin asia koulutuksessa vaikealta tai erityisen haastavalta? Mikä?

19. Oletko ollut tyytyväinen koulutuksen tasoon?

erittäin tyytyväinen

tyytyväinen

jonkin verran tyytyväinen

tyytymätön

erittäin tyytymätön

Perusteluja: _____

20. Ovatko valmiutesi käyttää tietoteknisiä taitojasi parantuneet Kake-projektin toimintaan osallistuttuasi?

erittäin paljon

paljon

kohtalaisesti

huonosti

ei ollenkaan

21. Mikä on ollut sinulle Kake-projektin tärkein anti?/ Mitä projekti on sinulle merkinnyt?

22. Mikä on innostanut sinua oppimaan viestintä- ja/tai tietoteknisiä taitoja?

23. Oletko hyödyntänyt koulutuksessa oppimiasi taitoja ja tietoja seuraaviin asioihin? (Rastita kaikki sopivat vaihtoehdot.)

tietokoneella lukemiseen ja kirjoittamiseen

tiedon hankkimiseen

asiointiin (esim. pankkipalvelut)

yhteydenpitoon muihin ihmisiin

postin ja lehtien lukuun/kuunteluun

ajanvietteeksi

internetin käyttöön

johonkin muuhun, mihin? _____

24. Mitä viestintä- ja tietoteknisiä taitoja haluaisit jatkossa oppia?

25. Miten paljon kokisit hyötyväsi lisäkoulutuksesta?

erittäin paljon

paljon

kohtalaisesti

vähän

en lainkaan

26. Tarvitsetko mahdollisesti tulevaisuudessa teknistä apuvälineneuvontaa?

todennäköisesti en

en osaa sanoa

todennäköisesti tarvitsen, millaista? _____

27. Miten kehittäisit jatkossa Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n viestintä- ja tietoteknisten taitojen koulutusta?

28. Millaiseksi koet elämäsi tietoyhteiskunnassa?

29. Onko mahdollisesti jotain muuta, mitä haluaisit Kake-projektista toteuttaa?

Kiitos arvokkaista vastauksista!

Liite 4. Kyselylomake koulutukseen ei-osallistuneille

Kyselylomake

Ole hyvä ja vastaa alla oleviin kysymyksiin rastittamalla oikea vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus annetulle viivalle.

1. Ikäni on _____vuotta.

2. Sukupuoleni on

nainen

mies

3. Olen

heikkonäköinen

lähes sokea

sokea

4. Peruskoulutukseni on

kansa- tai kansalaiskoulu tai vähemmän

peruskoulu tai keskikoulu

lukio

5. Onko sinulla ammatillista koulutusta?

ei ammatillista koulutusta

ammatillinen kurssi tai kurseja

ammattikoulututkinto

opistotason tutkinto

korkeakoulututkinto

6. Käytätkö apuvälineitä lukemiseen?

- suurennuslasia tai suurennusohjelmaa
- puhesyntetisaattoria
- luen pistekirjoitusta
- minulla ei ole apuvälineitä lukemiseen

7. Hallitsetko kymmensormijärjestelmän?

- kyllä, hyvin tai melko hyvin
- hallitsen keskinkertaisesti
- melko huonosti
- en hallitse

8. Onko Kake-projektin toiminnasta tiedottaminen onnistunut mielestänne

- erittäin hyvin
- hyvin
- melko hyvin
- tyyydyttävästi
- huonosti

Perusteluja:

9. Olisitko halunnut lisätietoa Kake-projektin koulutuksen sisällöstä?

- en
- kyllä
- en osaa sanoa

10. Miksi et ole tähän mennessä osallistunut koulutukseen?

en kokenut tietoteknisten taitojen oppimista tärkeäksi itselleni

ei ollut sisällöllisesti kiinnostavaa kurssia tarjolla

kurssin/kurssien ajankohta ei sopinut minulle

hallitsen jo riittävästi tietoteknisiä taitoja

muu syy, mikä? _____

11. Haluaisitko ehkä myöhemmin osallistua viestintä- ja tietotekniseen koulutukseen?

en

ehkä

kyllä, mitä haluaisit oppia? _____

12. Oletko saanut tukea ja neuvoja tietoteknisiin ongelmiin muualta kuin Keski-Suomen Näkövammaisten ry:n Kake-projektin toiminnan kautta? (Rastita kaikki sopivat vaihtoehdot.)

ystäviltä

sukulaisilta

en ole saanut muualta tukea tai neuvoja

olen saanut tukea ja neuvoja muualta, mistä?

13. Olisiko sinulla muita toiveita tai ideoita Keski-Suomen Näkövammaiset ry:n viestintä- ja tietoteknisten taitojen kehittämiseksi?

14. Onko mahdollisesti jotain muuta, mitä haluaisit Kake-projektista toteuttaa?

Kiitos arvokkaista vastauksista!

Liite 5. Vertaiskouluttajien haastattelun runko

Kysymyksiä vertaiskouluttajille

1. Kuinka kauan olet toiminut vertaiskouluttajana?

___ vuotta

2. Mikä motivoi sinua aloittamaan vertaiskouluttajana?

3. Oletteko kokenut koulutuksen vetämisen

___ mielekkäänä

___ melko mielekkäänä

___ en ole kokenut mielekkäänä

___ en osaa sanoa

4. Oletko mielestäsi saanut koulutusta vertaiskouluttajana toimimiseen

___ riittävästi

___ kohtalaisen paljon

___ melko vähän

___ liian vähän

5. Oletteko saanut vaikuttaa koulutuksen sisällön suunnitteluun?

___ paljon

___ melko paljon

___ melko vähän

___ vähän

6. Kuka/ketkä ovat suunnitelleet koulutuksen?

___ vertaiskouluttaja/vertaiskouluttajat

___ yhteistyössä, ketkä? _____

___ joku muu, kuka? _____

7. Miten arvioisit asiakkaiden mahdollisuudet käyttää viestintä- ja tietoteknisiä taitoja Kake-projektin koulutuksen käytyään?

___ erittäin hyvä

___ hyvä

___ kohtalainen

___ huono

___ erittäin huono

8. Kertoisitko mielipiteesi ja mahdollisia parannusehdotuksia seuraavista asioista vetämäännne koulutukseen liittyen

a. koulutuksen pituus

- b. järjestelyt
- c. koulutuksen pysyminen ajan tasalla

9. Oletko antanut henkilökohtaista tukea ja neuvontaa?
10. Mikä olisi sellainen asia, johon tulisi jatkossa kiinnittää huomiota?
11. Mitä muita kehittämisideoita tai ajatuksia Kake-projektista teillä on?

Liite 6. Kysymyksiä seurantaryhmän jäsenille

1. Mikä on yleinen / päällimmäinen tuntuma KAKE2-projektista?
2. Onko mielestäsi KAKE2-projekti saavuttanut tavoitteensa?
3. Millaisena koit seurantaryhmän työskentelyn, onko se onnistunut tehtävässään?
4. Muuta kommentoitavaa?